
ŠTÚDIE

MESTO SKALICA V ČASE TÖKÖLIHO POVSTANIA VOJENSKO-SPOLOČENSKÉ ASPEKTY ROKOV 1680 – 1684

RICHARD DRŠKA

DRŠKA, Richard: Skalica- the town during Tököli uprising. (Military social aspects during the period of 1680 – 1684). *Vojenská história*, 4, 12, 2009, pp. 3–31, Bratislava.

The author at the beginning of his study describes the general background of the situation in Hungary forthcoming Emerich Thököli Uprising representing the peak of the anti-Habsburg resistance in the 80's of the 17th century. He points out to the fact that it was a reaction to the absolutism of the monarch's Leopold I policy. The author focussed on the situation in the independent royal town of Skalica affected by the uprising. He states that there were 2 phases of the uprising in the city. In its 1st phase (1680 – 1682) the uprising affected the town development only secondarily. Skalica was forced to provide the monarch's army with carts to transport the material. From the spring of 1682 the army was settled in the town. Due to the effort to pacify the anti-Habsburg rebels the emperor's court reduced its policy towards Royal Hungary and the evangelic and Calvin's asked for the recovery of their churches in the town. The second phase of the uprising in Skalica took place in 1683 in connection with the siege of Vienna by the Ottomans. The town suffered considerably from the accommodation of the Emperor's army, the transport to Moravia and their transport to the battlefields against the Ottomans.

Military History. Hungary. Slovakia. 17th century. Skalica – the consequences of Thököli's uprising.

Obdobie zvýšených perzekúcií zo strany viedenského dvora po odhalení Vešelénioho (Wesselényi) sprisahania v roku 1671 našlo svoj odraz prakticky vo všetkých oblastiach života, či už politického (v podobe suspendovania uhorskej ústavy, pozastavenia činnosti snemu, zrušenia funkcie palatína a ustanovenia osemčlenného gubernia, ktoré prevzalo správu krajiny), náboženského (známymi súdmi s protestantskými duchovnými v Bratislave v rokoch 1673 – 1674), alebo i vojenského (vzhľadom na protitureckú obranu nie príliš prezieravým prepúšťaním domácich – uhorských vojakov zo služby v pohraničných posádkach). K zmenám, ako výrazovému prostriedku trestu za nevernosť, došlo i v daňovej oblasti zavedením tzv. akcíz – t. j. spotrebnej dane z predaja mäsa, nápojov a niekde aj obilia. Navyše, stolice a slobodné kráľovské mestá boli zaťažené vydržiavaním

cisárskeho vojska tzv. porciovým systémom, teda vydržiavaním a dodávkami potravín vojakom a krmiva pre kone.

Vykryštalizovanie takejto pomerne ťaživej situácie bolo potom určujúcim pre ďalší vývoj na území kráľovského Uhorska koncom 70. a v prvej polovici 80. rokov 17. storočia.

Odpoveďou na takúto politiku cisára Leopolda I. bolo permanentné nebezpečenstvo, resp. vpády uhorských utečencov zo Sedmohradska do Horného Uhorska, ktorých dobové pramene označovali ako malkotentov či častejšie kurucov.¹ Grupovali sa jednak z drobných šľachticov, ktorí unikli z kráľovského Uhorska v dôsledku činnosti Rotthalovej komisie a zo spomenutých prepustených vojakov, ku ktorým sa pridávali potiskí hajdúsi i obyčajní poddaní. V januári 1680 sa do ich čela dostal mladý hornouhorský magnát Imrich Tököli (Thököly).² Vojenské vpády kurucov, ako i protiopatrenia cisárskych jednotiek sa postupne rozširovali na čoraz väčšie územie krajiny kontrolovanej Habsburgovcami, čím v podstate vplývali na všetky vrstvy spoločnosti, mestá nevynímajúc.

Dané udalosti vojensko-politického rázu našli, samozrejme, svoj odraz aj v živote mesta Skalica ležiaceho na dôležitej obchodnej ceste pri hraniciach s Moravským markgrófstvom. Sprvu len sekundárne formou rôznych správ o pohyboch povstalcov, presunov a vydržiavaním cisárskych vojsk a roku 1683 nakrátko aj priamym kontaktom s kurucmi a bojmi, ktoré títo viedli proti Habsburgovcom. Otázne je, ako sa tieto turbulentné časy prejavovali v bežnom živote Skaličanov, či vôbec mali naň vplyv a ak áno, v akom rozsahu, do akej miery mesto a mešťania sympatizovali s jednou alebo druhou stranou a čo im prípadná prohabsburská, či prokurucká orientácia priniesla v politickej a hospodárskej oblasti, keď napr. vieme, že viaceré mestá v Hornom Uhorsku (Prešov, Košice) sa otvorene hlásili k Tököliemu a toto svoje presvedčenie aj tvrdo hájili, čo však pre ne malo zväčša ťažké, ba priam katastrofálne následky.³

SAMOSPRÁVA MESTA

Za takejto nepokojnej situácie v prvej polovici 80. rokov mali predstavitelia mesta veľkú zodpovednosť, či už za majetok mesta, alebo i za majetky a životy jednotlivých jeho obyvateľov. Aj preto bol najmä výkon čelných funkcií spojený s osobnými ťažkosťami a strachom o vlastný život. Richtársky úrad počas celého sledovaného obdobia, teda v rokoch 1680 – 1684, zastával zeman Ján Pograny.⁴ Mešťanostom – konzulom bol v rokoch 1680 – 1681 Ján Jančík (Janczik), potom v rokoch 1681 – 1684 Ján Tainai (Taynay). Funkciu mestského kapitána – „hejtmana“ zastával v rokoch 1680 – 1681 Pavol Salix, od roku 1681 Matej Bošnay (Bosnay), ktorého v roku 1683 zastupoval Žigmund Báršoň (Bársony) a v nasledujúcom roku bol do tohto úradu aj právoplatne zvolený. Dôležitým funkcionárom, ktorý spolu s vyššie uvedenými zaujímal aj miesto v 13-člennom senáte, bol majster viničných vrchov nazývaný

1 SWIETECZKÝ, B.: *Kurucké války na Slovensku*. Praha : Vojenský archiv republiky československé, 1928, s. 29.

2 KOPČAN, V.: *Turecké nebezpečenstvo a Slovensko*. Bratislava : VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1986, s. 154.

3 KÓNIA, P.: *Prešov v protihabsburských povstaniach koncom 17. a začiatkom 18. storočia*. In: *Historický časopis* (ďalej len HČ), roč. 40, 1992, č. 2, s. 171-183.

4 Štátny archív Bratislava, pobočka Skalica (ďalej len ŠA BA, p. SI), f. Magistrát mesta Skalica (ďalej len MG Skalica), Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5 (stará signatúra č. 32), pag. 134v – 135r (rok 1680); pag. 143r – 143v (rok 1681); pag. 153v (rok 1682); pag. 197r (rok 1684).

horný. V rokoch 1680 – 1684 ním bol Jakub Trnowsky. Obdobný význam pre mestskú administratívu mal zasa mestský notár. V rokoch 1680 – 1684 v tejto funkcii nachádzame Jána Lonského, ktorému od roku 1682 pomáhal podnotár Ján Rakolupský mladší.

VOJENSKO-SPOLOČENSKÉ UDALOSTI

Hoci prvý vpád kurucov do priestoru Dolného Uhorska (dnešného západného Slovenska) na Hornú Nitru a Považie sa datuje k roku 1678,⁵ mesto Skalica došlo do priameho kontaktu s povstalcami až v roku 1683. Neznamená to však, že dané udalosti nemali v rokoch 1680 – 1682 na život mesta vplyv. Spočiatku však nebol tento nijako výrazný a jeho intenzita sa zvýšila až v roku 1682 v podobe permanentných presunov či dočasného vydržiania cisárskych jednotiek vyslaných proti povstalcovi.

V roku 1680 zasiahla Skalicu podobne ako aj iné časti Uhorského kráľovstva morová epidémia.⁶ Jej rozsah v meste je však otázný,⁷ zrejme nemala dlhé trvanie, keďže už začiatkom nasledujúceho roku si richtár Ján Pograny dňa 11. januára do svojho poznámkového denníka zapísal: „*Tehoz dne Brnienskj sswecz zdegssi Sused buducz giz dwakrat Citowanj do Miesta... nechtiegicze se do Miesta dostawit nemagicze guz tez tu Priczinu Zieby tu byl mor...*“⁸ Skalicu na mor upozorňovalo mesto Bratislava už koncom mája, nákaza sa sem však dostala až v auguste.⁹ Jedným z prvých, ktorí na mor zomreli, bol bývalý mestský notár Ján Rakolupský, a to okolo 10. septembra.¹⁰ Pred ním ešte 27. augusta zomrel jezuitský páter Mikuláš Blaškovits, ktorého neskôr nasledovali aj jeho zvyšní spolubratia superior Matúš Padela, Ján Gajarský a Ján Malonai (Malonay).¹¹ V dôsledku moru bolo rozpustených aj 286 žiakov jezuitského kolégia.¹² Nákazy sa obávali aj františkáni, ktorí v auguste poslali svojich študentov do Hlohovca, tí sa však zakrátko vrátili späť.¹³

Okrem jezuitov podľahlo moru aj 13 členov volenej obce, a to Martin Koza, Matej Masopust, Michal Jelenfi (Jelenffy), Michal Palčič (Palczicz), Šimon Trutnowsky, Anton Valesj, Benedikt Tasner, Daniel Hlahola, Juraj Jambor, Pavol Huttia, Ján Hloskovitky, Michal Szabo a už uvedený Ján Rakolupský.¹⁴

Mor však nebol jedinou pohromou, ktorá mesto postihla. Mešťania neutrpeli len stra-

5 KOPČAN, V.: *Obliehanie Viedne roku 1683 a Slovensko*. In: *HČ*, roč. 31, 1983, č. 4, s. 509.

6 Napr. v Bratislavskej stolici mor šarapatil už na prelome rokov 1678/79. Štátny archív Bratislava (ďalej len ŠA BA), fond (f). Župa Bratislavská I, Kongregačné spisy, r. 1678, fasc. 6, č. 3; v Trnave roku 1679. KAZIMÍR, Š.: *Trnava v rokoch 1526 – 1849*. In: ŠIMONČIČ, J. – WATZKA, J. (edd.): *Dejiny Trnavy*. Bratislava : Obzor, 1988, s. 87. Vo Viedni malo vraj moru podľahnúť až 80-tisíc obyvateľov, ako sa zmieňuje Matunák, čo sa nám však zdá prehnané. MATUNÁK, M.: *Nové Zámky pod turekým panstvom 1663 – 1685*. In: *Slovenské pohľady*, roč. 18, 1898, s. 571.

7 A to hlavne preto, že sa z tohto obdobia nezachovala matrika zomrelých farnosti Skalica, hoci sa mala viesť už od roku 1634. Porovnaj: WATZKA, J. a kol.: *Štátny archív v Bratislave. Sprievodca po archívnych fondoch*. Bratislava : Slovenská archívna správa Poverníctva vnútra, 1959, s. 263.

8 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Libellus notationum. Voffičj ludieatus Circum specti Domini Joanis Janczyk Anni 1965, č. 165, pag. 21v.

9 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalost' Jozefa Šátka, šk. č. 53.

10 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1681, šk. č. 43, pag. 114, 115, 116 a pag. 117, 118.

11 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalost' Jozefa Šátka, šk. č. 53.

12 Tamže.

13 Tamže.

14 ŠA BA, pob. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 143r.

ty na životoch, ale i na majetku. Skalické vinohrady totiž poničilo veľké „povetrie“ spojené s ľadovcom.¹⁵

Bolo len šťastím, že povstalecké vojská sa v tomto roku nedostali do blízkosti mesta, čo by istotne znamenalo zvýšenie materiálnych škôd. Napriek tomu však magistrát pozorne sledoval vnútropolitickú situáciu v krajine. Dňa 2. augusta v tomto zmysle píše po slovensky zástupca kráľovského personálie pre súdne záležitosti Štefan Orbán¹⁶ Skalici. Po príchode do Malinova (Eberhardu) k arcibiskupovi tu stretol posla sedmohradského kniežata Michala Apafiho (Apaffy) a dozvedel sa, že povstanci sa stiahli za Tisu, a aj turecké jednotky odťahli od Nových Zámkov, takže mešťania sa nemusia ničoho obávať. Dokonca sa mu podarilo dosiahnuť preloženie 600-členného vojenského oddielu, ktorý mal byť poslaný do Skalice na vydržiavanie.¹⁷

Nehľadiac na to uzniesli sa mešťania na zhromaždení 25. júna držať nepretržité stráže, najatť 40 mušketerov,¹⁸ z ktorých 30 majú vydržiavať mešťania a 10 mesto, pričom mesačne sa majú každému vyplácať 3 fl. Okrem toho i každý mešťan si má zaobstarat dobrú výzbroj pre prípad potreby.¹⁹

Azda jedinou povinnosťou, na ktorej muselo mesto Skalica participovať, bola dodávka povozov na zvoz zásob pre vojsko grófa Strassolda, ako o tom píše Nitrianskej stolici 19. apríla generál Caprara.²⁰ Stolica kvôli tomu na 13. mája zvolala do Nového Mesta nad Váhom kongregáciu a pozvala i zástupcov Skalice.²¹

Dňa 16. júna zasa Caprara žiada stolicu o odvedenie podlžných prác zadarmo, tzv. gra-

15 „Anno 1680. Die 7. Octobris. Congregata Communitas per Centumviro... A Poniewadź Zbedliwego Pohlednuty, Skrze Slawny Magistrat, do Pržitrzskog hory Wislanych Panuw Relatie, Uznalo se Welny Zapotrřebne biti, abi se tim časnieg Winobraný Začzalo, buducz NaWinohradych Zdopusszczeny Božio skrze Kameň a ginssy Powietrzy, Welika ucziniena Sskoda a užitek Winohradny Wlemy wskazu prichazy, ahnige;...“ Tamže, pag. 136v.

16 Štefan Orbán od roku 1657 v Skalici vlastnil majetky skonfiškované evanjelikom. Častejšie sa tu zdržovala a po smrti manžela i žila jeho žena Eva Bokrošová. Zastával funkciu zástupcu kráľovského personálie pre súdne záležitosti. ŠA BA, p. SI, f. Pozostalost Jozefa Šátka, šk. č. 31.

17 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1680, šk. č. 43, pag. 47, 48.

18 Peší mušketer bol v druhej polovici 17. storočia vyzbrojený mušketoú vážiacou asi 7 kg, dlhou cca 175 cm, kalibru 18 – 20 mm, ktorá mala dostrel 200 – 300 m, ďalej mal vidlicu (furfeta) na opieranie muškety, kord a, samozrejme, kožený bandaliér, kde mal zavesené drevené mierky so strelným prachom, prachovnicu a mešec na guľky. *Vojenské dejiny Československa II.* Aut. kol.: Praha : Naše vojsko, 1986, s. 154, tiež SEGEŠ, V.: *Vojenstvo v storočí ťaživého nepokoja*. In: SEGEŠ, V. – ŠEĎOVÁ, B., edd.: *Neďaleko od Trenčína... Pamätnica k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej*. Trenčianska Turná – Bratislava : Obec Trenčianska Turná a Vojenský historický ústav v Bratislave, 2008, s. 17.

19 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 135r – 135v. „Anno 1680. Die 25 Junij. Congregata tota Communitas Spržicžin tiechto Duležitých, Poniewadź w Kralow. tomto Welike Wogenske Buržky nastawagu, ano y Excursiae giz aWpad do Margkrabstw Morawského uczinien gest, a nemale Sskody Podielane gsu, a Ponewadź se to Wsusedstwi stalo, obawat se gest, aby snad Posledny horsy nebilo, anam takowe Nesszczesty nenasledowalo (od Kterehoz Milostiwý Pan Buch racž Nas chranity. Aprotocz aby Miesto gak wednie, tak tež y Wnoczy o patrżene gak nalezy byti mohlo magy se Warty narżidity; Yakož se narżizugi spůsobem timto aby se wMiestie chowalo Sstyriczet Musskatirzuw, Trżiczitg aby wszczy Pany obiwatele Miesta Platily gednomu Každemu Na Miesicz Po fl. 3. desity pak Mussketirzum Zduchoduw Miestczkich, Podobnie gednomu každemu Po fl. 3 Ma se platity, a ony Wednie y Wnoczy spilnosity abedlowosty Warty drzaty Powiny budu. Apokudź se takowy Musskatirze Nenandu, do tuđ od tiechže obiwatelu Miesta, wedle Narżizeny Pana Heytmána Warty se drżety magi: Zatim acžkoliw Mussketirze budu, wssakniczmenieg, Wedle Potrżebi pokudźbi czo Pilneho anebzpečneho Nastawalo, gedn Každí sPanu obiwatelu Miesta, Zadneho Newinimagicze, Ma bity Ku obranie Miesta hotowj, Zbrogi dobrou, Prachem a Olowem Zaopatrżeny. Kdozbi Kolwiek Uloženy Plat Natiechze Mussketazu dati Zamesskal, Ma se Pokutowati na Jednom Zlatem; Ty pak Kterzy Prawe spurnosti nechtiely Plaltit, irremissibiliter etiam Executione mediante Ma se Pokutowaty na fl. 12 a takowa Pokuta na Municiju ma Winaložena bity.“

20 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1680, šk. č. 43, pag. 31.

21 Tamže, pag. 30 a 32.

tuitos labores, ako i o dodávku obilia, konkrétne jačmeň, ovos, seno a slamu v záujme lepšej obrany krajiny.²²

Nitrianska stolica a v rámci nej aj mesto Skalica bola rôznymi povinnosťami voči vojsku zaťažaná aj v nasledujúcom roku 1681. Dňa 4. februára bol tak na radnici „ratúzi“ čítaný list slúžneho Štefana Kériho, oznamujúci stoličnú kongregáciu v Novom Meste nad Váhom na 10. februára. Služný žiada, aby mesto vyslalo ablegátov, pretože okrem problému dodávky ovsa a sena nemeckému vojsku v Nitre zadarmo sa má vykonať aj reštaurácia stoličných úradníkov a zasadať má aj sédria.²³ Zároveň sa na žiadosť Uhorskej komory mali vyhotoviť súpisy alebo aspoň hodnoverné svedectvá o množstve potravín, peňazí a iných potrieb poskytnutých cisárskemu vojsku, tieto mali potom osobne priniesť komore stoliční ablegáti.²⁴

Problémy, resp. dodávky sena, ovsa a iných potravín nemeckému vojsku dislokovanému na Nitrianskom hrade sa vyskytovali prakticky po celý rok.²⁵

Koncom roka 1681 sa konali ešte dve kongregácie, na ktoré boli prizvaní aj zástupcovia Skalice, a to 10. septembra a 11. decembra. Na prvej sa rokovalo o kvitanciách na seno, o ovse a dreve na kúrenie, ktoré pre cisárske vojská žiadal gróf Montecuccoli;²⁶ druhá sa niesla v znamení odstúpenia, a teda i skladania účtov stoličných úradníkov a čítal sa i list generála Rabattu, ktorý s ohľadom na mestečko Nitru a jej ťažkú situáciu presunul inam cisárskych vojakov, ktorí tu mali zimovať.²⁷

Najdôležitejšou udalosťou v politickom živote krajiny bol však snem, ktorý zvolal cisár Leopold I. na 28. apríl do Šoprona. Panovnícky mandát o tom, ako i o dôvodoch, ktoré viedli Jeho Veličenstvo k tomuto kroku,²⁸ bol čítaný v Skalici na zhromaždení všetkých mešťanov a šľachticov dňa 20. apríla. Mesto sa uznieslo vyslať na snem mestského kapitána Pavla Salixa a senátora Mateja Bošnayho a odhlasovali im diéty 100 fl., pričom na deň im určili 3 fl. V prípade, že by táto finančná čiastka nepostačovala, má sa nariadiť mimoriadna daň – porub,²⁹ čo sa aj v nasledujúcom roku stalo dňa 26. februára 1682 na zhromaždení mešťa-

22 Tamže, pag. 43.

23 Tamže, r. 1681, šk. č. 43, pag. 9 a 11.

24 Tamže, pag. 10.

25 Stolica prejednávala dodávky krmiva i ľudí na opevňovacie práce na kongregáciách aj 1. septembra a 9. októbra v Novom Meste nad Váhom. Dňa 1. septembra sa rokovalo i o ďalšom zvýšení diét pre stoličných vyslancov na šopronskom sneme a 9. októbra o zabezpečení odvrátenia excesov cisárskeho vojska, ako i vydržiavania a zimovania vojsk na území stolice. Tamže, pag. 107, 108 a pag. 126, 127.

26 Tamže, pag. 153, 154.

27 Tamže, pag. 163 a pag. 164.

28 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Mandata 1672 – 1700, č. 186 „*Nihil equidem prius aut magis unquam ab ipso felicitis inaugurationis et suscepti regiminis nostri exordio in votis habuimus, quam ut inclyto huic regno nostro Hungariae, nobis cumprimis charo continuis, quippe, tum naturalium Christiani nominis hostium Turcarum infestationibus ac invasionibus, tum vero praeter omnem spem et expectationem suscitatis circiter ante decennium per nonnullos inquietos pacisque publicae convellendae studiosos et novis in rebus spes suas collocantes intestinis iisne perniciosis, ac in praesentiarum usque durantibus (quibus nimirum viciniore etiam provinciae nostrae iteratis vicibus impetj et agitari coeptae, perturbabantur, depraedabantur ac devastabantur) motibus atque tumultibus, prout et aliis variis generis calamitatibus sat superque presso et afflicto, pro innata nostra pietate et clementia, primo quoque temore benigne subvenire et fidelium nostrorum subditorum salutis, securitati permansionique ac conservationi paterno commiserationis affectu consulere motusque illos seditiosos placidioribus potius, quam rigorosioribus et severioribus, esto quidem tam humanis, quam Divinis legibus admissis, adeoque iustis et licitis modis ac mediis componere possemus.*“

29 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 142v.

nov a zemanov.³⁰ Vyslanie mestských ablegátov na snem v apríli urgoval aj kráľovský personál (osobník) Štefan Orbán.³¹

Snemoví ablegáti boli potom s mestom v neustálom písomnom styku a pravidelne posielali správy o politicko-spoločenskom dianí. Tak dňa 21. júla píše, že na snem prišla suplika protestantov, avšak nateraz je u cisára, takže nevedia nič bližšieho, len že luteráni vyslali k cisárovi ešte i poslov, ale záležitosti okolo výkonu svojho náboženstva si vraj majú riešiť súkromne, a nie na sneme. Medzitým snem robí súpis škôd, nepravostí a excesov, ktoré Nemci páchajú v Uhorsku. Napokon pripájajú i zopár správ o osmanských pohyboch.³² O päť dní neskôr zase ablegáti odpovedajú, že im nie je známe nič o prípadnom dislokovaní niekoľkých cisárskych regimentov v okolí Kopčian, ako im písalo mesto, a je im divné, prečo sa Skalica bojí povstalcov, ktorí sú ďaleko v priestore banských miest. Na sneme sa zatiaľ číta súpis škôd a ponôš, čo bude trvať aspoň týždeň. Záležitosť protestantov sa zatiaľ neprejednáva.³³

Okrem mestských vyslancov bola Skalica informovaná o snemových rokovaní aj od Michala Beňovského (Benyovszky), ktorý si u mesta objednal niekoľko sudov na víno.³⁴

Pre Skaličanov bola na sneme najdôležitejšia otázka vymenovania komisie, ktorá mala riešiť hraničné spory so Strážnickým panstvom a sťažnosti a požiadavky tunajších protestantov. Tí už 26. apríla oznámili richtárovi Pogranymu, že ich vyslancovia Daniel Lukáčiči (Lukácsy), Ján Dubravius, Adam Przeborsky a Samuel Dines odchádzajú do Šoprona na snem v záležitosti navrátenia kostolov, ktoré im boli odňaté v roku 1671.³⁵ Nedosiahli však vôbec nič a nepomohlo im, ani keď sa začali začiatkom roka 1682 ešte pred publikovaním snemových artikúl domáhať slobodného vyznávania viery a pozvali si späť z exilu svojho

30 „Jakož přzedessle Yich Mjtj P. Zemane, spoločnie Slawnu obczy gednomislnie, bily gsau sprostrzedku sweho Na Rakoss Ablegatu Wiprawily, naKterich pro dluhe geho trwany, a welike prace, welike take utraty se czinily, aMiasto se Welmy Zadlužity muselo; Ktomu tež obiczegna Slawneg Komory Taxa, ktera se od Miasta na Kuchiniu Geho Gas. Czisar. wczas Rakossny dawati stensy, se oczekawa. Aby tim czasneg gedneg y druheg, teyto, tak Welikeg potrzebie niniegssy, Wihodnost se uczinily mohla.“ Zdanené boli všetky domy – slobodné, zemianske i meštianske, a to celé sumou 3 fl., polovičné 1 fl. 50 den., novoprijatí mešťania a zemaní, ktorí ešte nemajú vlastné domy, 75 den. Želiari – hoferi so záprahom taktiež 75 den., hoferi remeselníci 50 den. hoferi nádenníci 25 den. Na predmestiach platili 80 den. hoferi so záprahom, 40 den. bez záprahu. Vyberačmi dane boli menovaní: Ján Dubravius a Ján Rosszczinskj. ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 150v.

31 V tomto zmysle píše mestu 13. a 27. apríla. Oznamuje tiež, že cisár Leopold I., hodlá odísť do Viedenského Nového Mesta, kde vyčká, kým sa zídu snemoví vyslanci. ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1681, šk. č. 43, pag. 35, 36 a pag. 44, 45.

32 Tamže, pag. 91, 92.

33 Tamže, pag. 95, 96.

34 Dňa 5. augusta píše mestu z Trnavy, že všetky škody napáchané v Uhorsku nebudú ani vyriešené, lebo by na to nestačilo, ani keby snem zasadal jeden rok; Jeho Veličenstvo nariadilo preto, aby boli predložené len tie najzávažnejšie veci. Okrem toho dostal správy z Trenčína, že povstalci zostupujú až k Považskej Bystrici a zajímajú ľudí s cieľom získať výkupné. Generál Rabatta vraj tiahne ku Zvolenu a generál Caprara so 14-tisícovým vojskom mieri do Horného Uhorska. Medzitým bolo vyplienené mesto Brezno a šíria sa aj správy, že povstaleckí dôstojníci Petróci (Petróczy) a Petneházi majú byť zajatí. Tamže, pag. 99. Dňa 22. augusta píše znovu z Trnavy, že na sneme sa stále riešia ponosy na cisárske vojsko a že protestanti sa vyhrádzajú zbraňou a spojením s povstalcami, pokiaľ nebudú prejednávané ich sťažnosti a požiadavky. Tamže, pag. 104, 105. Napokon 28. októbra z Trnavy ďakuje za dohotovenie a dodanie objednaných sudov a zároveň oznamuje mestu, že vyslanci z Horného Uhorska kvôli nebezpečným časom žiadajú ukončenie snemu. Vec protestantov, keďže sa stavy nevedeli zhodnúť, bola prenechaná na rozhodnutie cisárovi. Píše tiež o pohyboch kurucov a labancov – generál Rabatta so 4 000 mužmi vraj zostáva kvôli zabezpečeniu prechodov v Turčianskej, Liptovskej a Spišskej stolici. Tamže, pag. 150, 151.

35 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Libellus notationum..., pag. 28r, tiež ŠÁTEK, J.: *Náboženské pomery v Skalici od reformácie do jezofinizmu*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1946, s. 141.

bývalého kazateľa.³⁶ Žiadosti ich reprezentantov Martina Razgu a Daniela Lukáčiho mesto zamietlo, v čom ho podporil i uhorský kancelár a nitriansky biskup Ján Gubašóci (Gubassóczy),³⁷ Mikuláš Draškovič (Draskovits)³⁸ a v júni 1682 vyšiel v tomto smere i mandát Leopolda I. pre slobodné kráľovské mestá, ktorý nariadil protestantom, aby vyčkali na rozhodnutie osobitnej komisie, ktorá im mala určiť miesto na stavbu nového kostola a výkon náboženských obradov.³⁹

V prípade hraníc bolo mesto nespokojné, ako to vysvitá z poverovacieho listu pre mestských ablegátov z doterajšieho riešenia problému, najmä s činnosťou zmiešaných uhorsko-moravských komisií v predchádzajúcich rokoch, ktoré nielenže v záležitosti revízie hraníc nedali Skalici za pravdu, ale mesto dokonca odsúdili na zaplatenie výdavkov vo výške 3 000 fl. Senát sa preto teraz obracia na snem so žiadosťou o podporu tejto sťažnosti voči majiteľom Strážnického panstva.⁴⁰ Snem poveril ďalším riešením problému uhorsko-moravských hraníc osobitnú komisiu.⁴¹

Mestskí predstavitelia dostávali z času na čas i správy o pohyboch osmanských jednotiek v priestore Dolného Uhorska najmä od stoličného úradníka Jána Kruplaniča (Kruplanich), ktorý riešil akýsi majetkový spor v Skalici, takže udržiaval s mestom písomný styk. Dňa 16. apríla písal mestu o úmysle Turkov rozobrať opevnenie v Komjaticiach a materiál použiť na rozšírenie pevnosti v Šuranoch.⁴² 24. mája zasa posielal správy, že osmanské vojská sa schádzajú pri Budíne a Stoličnom Belehrade a v Budíne kotvia na Dunaji turecké lode nazývané Gomlia, naložené rôznymi vojenskými potrebami. Inak aj nitriansky podžupan dostal správy od veliteľa Nitrianskeho hradu, že v minulých dňoch boli do Nových Zámkov tajne poslané budínskym pašom turecké oddiely, čo však zamýšľajú, nie je známe. Každý nech sa však stará o svoju bezpečnosť, lebo nitriansky veliteľ s nemeckým vojskom ich zrejme nebude schopný zadržať. Tököliovskí povstalci robia tiež v útrobach stolice rôzne excesy, nedávno dokonca uniesli farára Jána, syna urodzeného pána Štefana Medňanského (Mednyánszky), do hôr a žiadajú výkupné 1 500 fl.⁴³

Na zhromaždení všetkých mešťanov preto už 1. marca obnovili ustanovenie z minulého roku o potrebe vydržiavať mušketerov.⁴⁴

V každodennom živote malo mesto Skalica v tomto roku tiež viacero nepríjemností a súd-

36 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. č. 15 – DC F. 3A. 1672 – 1677, A. 1612 – 1699, z 21. októbra 1682.

37 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 122, 123.

38 Tamže, pag. 124, 125.

39 Tamže, pag. 126 a 129 a pag. 127, 128.

40 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Acta metalia, fasc. IV., z 24. apríla 1681.

41 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalost' Jozefa Šátka, šk. č. 54, tiež MARKUS, D. (ed.) *Corpus Juris Hungarici 1657 – 1740*. Budapest, 1900, rok 1681 zák. čl. 23, § 2. Členmi komisie pre revidovanie hraníc medzi panstvami Holíč a Hodonín; Skalickou a Brančom oproti panstvu Strážnica, ale i panstiev Beckov, Trenčín, Bytča, Lednica a Bystrica (Považská) boli: Ján Gubašóci (Gubassóczy) – nitriansky biskup a uhorský kancelár, Štefan Zičí (Zichy) st., Štefan Orbán, Matej Ostrošič (Osztrosich), Juraj Gilány – radca Uhorskej komory, Pavol Orbán zástupca kráľovského personálu pre súdne záležitosti, Ján Medňanský (Mednyánszky) – prisediaci na kráľovskom súde a Imrich Kösegi (Köszeghy) – podžupan Nitrianskej stolice. Pokoj však nenastal ani potom. V roku 1682 sa mesto hádalo so Strážnickým panstvom o koryto Sudoměřického potoka, ktoré si navzájom prekopávali. ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Acta metalia, fasc. IV, listy z 8., 9. a 11. augusta 1682. O rok neskôr došlo zasa k sporu kvôli poddaným z Mokrého Hája, ktorí na pomedzí Skalice a Radějova rúbali drevo, pričom jeden Mokrohájčan skončil vo väzení v Strážnici a jeden hájnik Strážnického panstva bol odvečený do Skalice. Tamže, listy z 9., 15. a 21. marca 1683.

42 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1681, šk. č. 43, pag. 37, 38.

43 Tamže, pag. 56 – 58, a pag. 59.

44 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 141v.

nych ťahaníc. Riešiť muselo list vojenského dôstojníka Artura Ditfurda, ktorý bol vlastne odpoveďou ohľadom vypálenia dediny patriacej mestu jeho vojskami. Píše, že poddaní si všetko vymysleli a obec podpálili sami, aby tým poškodili povesť vojska. Ak by totiž boli poddaní olúpení jeho vojakmi, ich sťažnosti by sa určite riešili. Zdá sa mu, že týmto požiarom chcú zakryť svoje výmysly. Napokon napomína richtára Pogranyho, aby sedliaci radšej vrátili všetok ukradnutý dobytok.⁴⁵

Ján Rakolupský ml., syn nebohého notára, sa zasa začal domáhať dedičstva po otcovi súdnou cestou, hoci ho otec z dedičstva vylúčil. Napadol otcov testament a snažil sa zabrániť, aby mestská rada vyplácala z pozostalosti dlžoby a almužny.⁴⁶ Rakolupský sa zároveň domáhal aj dedičstva po nebohom Michalovi Jelenfim, a v apríli dokonca vyslal svojich robotníkov do Jelenffyho vinohradu, nedbajúc pritom napomenutia pána horného Jakuba Trnowského, takže celú záležitosť na nariadenie senátu musel riešiť zástupca mestského kapitána brachiálnou mocou.⁴⁷ Neskôr sa však s mestom zrejme zmieril, pretože v roku 1682 bol prijatý za meštana a v apríli ho zvolili aj za podnotára.⁴⁸

V roku 1681 sa v Skalici i dva razy popravovalo. Jedným z nešťastníkov bol Ján Hauzer, potulný vojak z Velké Býteše, odsúdený 16. októbra na smrť štátim, a jeho telo na výstrahu malo byť vpletené do kolesa.⁴⁹ Odsúdený sa dopustil viacerých lúpeží a vražd nielen v Uhorsku, ale i v Čechách a na Morave, mesto Skalica ho chytilo a vsadilo do žalára, odkiaľ sa mu však podarilo ujsť a skryl sa vo františkánskom kláštore.⁵⁰ Keďže tento podliehal kanonickému právu a františkáni ho kvôli právu azylu odmietli vydať, obrátilo sa mesto priamo na ostrihomského arcibiskupa Juraja Selepečného (Szelepchényi) so žiadosťou o radu. Mestskí zriadení už aj vošli na kláštorný dvor, narazilo to však na odpor mníchov.⁵¹ Z kláštora sa zrejme pokúsil aj ujsť, pretože sa zachoval list, ktorým sa richtárovi Pogranymu oznamuje, že „*dneska rano nassel se Prowaz Zwieseny Wen Zmiesta prawie tu Kde Wzahradie Klasster*

45 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1681, šk. č. 43, pag. 77, 78.

46 Skalici v tejto záležitosti píše 27. septembra 1681 i palatín Pavol Esterházi, ktorému Rakolupský všetko písomne oznámil, že si zo strachu pred morom uložil dedičstvo po otcovi v klenotnici farského Kostola sv. Michala Archanjela, z ktorého však richtár so senátom bez jeho vedomia vyplatili 100 fl. sliezskej „pobehlici“ Žofii Paczinskej, prosí, nech palatín ráči nariadiť, aby mu mesto peniaze vydalo. Tamže, pag. 114 – 115, 116 a pag. 117, 118. Bližšie k celému sporu pozri: ŠA BA, p. SI, f. Pozostalosť Jozefa Šátka, šk. č. 53.

47 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 142r.

48 Tamže, pag. 153v; tiež MG Skalica, Nomina et cognomina neo civium 1669 – 1891, č. 30 (stará signatúra), č. 170 (nová signatúra), pag. 6.

49 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalosť Jozefa Šátka, šk. č. 54.

50 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1681, šk. č. 43, pag. 54 – 55. „*Celsissime ac Reverendissime Princeps, Domine, Domine et Patrone nobis gratiosissime. Salutis longaevae votis praemissis servitiorum nostrorum humillimum demissam subjectionem. Qualisnam hesternae die in civitate nostra acciderit eundem Celsitudini Vestrae, quamvis noverimus cor et aures signanter moderno rerum statu, publicis iisque arduis regni negotiis Celsitudinis Vestrae oneratum esse, et aggravatas repraesentare censuimus, humillime exorantes, quatenus dignaretur gratiose exaudire. Habuit civitas isthaec, Celsissime Princeps, unum vagabundum militem, nullas salvi passus, vel ablicentiales, aut dimissoriales literas apud se habentur; hic etiam in civitate et inflagranti furto florenorum sexaginta commisso, captivum, contra quem non solum ex parte Hungariae complurima malae actae vitae ipsius facinora, spoliationes hominum et rapinae, necnon crucatationes hominum, verum ex Moravia diversisque ex locis manifestarentur quaerimoniae, eundem non tantum hominibus saecularibus, verum etiam ecclesiasticis, ubi nobis apprime constat, et fidedigniter rescriptum sit de uno patre paulino circa Brunam, pereundem spoliatum extitisse, aliisque hominibus quaestus gratia pacifice proficiscentibus multa damna et incommodationes perpatrasse. Et siquidem ille ex regimine illustrissimi comitis domini, domini collonelli Harantiani se militem, immo officialem fore declarasset, eundem tantis per donec nobis ab eodem domino colonello rescriptum suppeditatum fuisset, conservare voluimus. Interim accidit, Celsissime Princeps, quod idem hesternae nocte ex carceribus civitatis profugerit et in claustrum sancti Francisci se se receperit.*“

51 Tamže.

*skeg Sussirnia Wistawena gest, naktereg Ssindelj bily Wiražene, a Ržebržik Postaweny Pokterem se mohlo na Zed Wilest.*⁵²

Ako dôkazový materiál proti Jánovi Hauzerovi boli použité viaceré svedecké listy zo Senice, Sobotišťa a Moravy. Z mestečka Senice proti nemu svedčil asi 34-ročný Štefan Lendel, asi 38-ročný Juraj Benedicty, asi 25-ročná Anna, manželka Petra Wlacha a asi 20-ročný Andrej Hladiž. Ján Hauzer mal 13. februára 1681 v noci na námestí v Senici strieľať na Štefana Lendela a na ceste do Skalice sa snažil Andrejovi Hladižovi ukradnúť šabľu.⁵³ V Sobotišti zasa chcel strieľať na Juraja Kuhadga, ako to on dosvedčil, a Ján Ryghel zasa vypovedal, že v habánskom dvore do krvi dorúbal šablou jedného nožiarskeho tovariša.⁵⁴ Už predtým bol uväznený na Morave valtickým kniežaťom, z väzenia však ušiel.⁵⁵ Svedeckú výpoveď poslal do Skalice napokon aj mlynár Haluzsky z Moravy, že ho Hauzer pri Žďániciach sekol šablou a prestrelil mu nohu a že obral i akýchsi dvoch študentov, pripája i popis zločinca, aby mohol byť jednoznačne usvedčený a odsúdený.⁵⁶ Z moravských Rosíc sa zasa sťažovali na obžalovaného, pretože ešte v roku 1680 okradol poddaných Krumlovského panstva.⁵⁷

Pre rok 1682 bolo príznačné, že sa častejšie v okolí alebo priamo v meste vyskytovalo cisárske vojsko. Tieto vojenské záležitosti samozrejme do úzadia zatlačali iné problémy. Na začiatku roka 1682 jedine vyvrcholil spor mesta s dekanom Michalom Sustovičom,⁵⁸ takže na zhromaždení volenej obcepanov „wolenczov“ bolo rozhodnuté, že nedostane na rok 1682 od mesta vokáciu, kým neuskutoční ostrihomský vikár v Skalici vizitáciu a posviacku zvonov.⁵⁹ Dôvodov k takémuto kroku malo mesto viacero. Už pri vokácii v roku 1680 mu zástupcovia mesta prizvukovali, aby bolo obsadené miesto dekana a na chór bol prijatý diskantista. Sustovič sa však vyhovára, že kaplánu držia jezuiti a diskantistu už má, a na druhého nemá peniaze.⁶⁰ Obdobná situácia ohľadom kaplána sa opakovala aj o rok neskôr. Dekan sa sťažoval, že jezuiti mu nechcú pomáhať, žiada, aby ich senát napomenul. Vyslancom mesta sa zase nepáčila úroveň, s akou sa rector a kantor starajú o chór.⁶¹ Na jeseň 1681 Sustovič žaloval Skalicu na cirkevnom súde v Trnave, že jemu a jeho robotníkom mesto zabránilo oberať farský vinohrad, ako i vyberať desiatky, ktoré mu oddávna náležia.⁶² Pred vianočnými sviatkami sa povadil i s jezuitmi. Keď sa s ním chcel superior Václav Kubica dohodnúť ohľadom omší vo farskom kostole počas Vianoc, dekan ho odbil, aby si jezuiti odbavovali bohoslužby vo svojom kostole.⁶³ Ako bol napokon celý spor urovnaný, nevedno, v zápisnici zo zhromaždenia volenej obce – centumvirov na sv. Mateja apoštola 24. februára

52 Tamže, pag. 89, 90.

53 Tamže, pag. 135, 136.

54 Tamže, pag. 147.

55 Tamže, pag. 146 „Anno 1861 Die 15. Aprilis Nicolaus Nikolini, Georgius Flek fatentur. Že to slyssely a gistie wedya Že tento Soldat Ktery zde Waresstie Zustawa, Že ZaMorawu Obirage lidy, dal ho Kniže Walcziczke chitit, a wsadit Na Zamek Rosiczky, Kterissto Soldat ten zamek Zlezl, a uskoczyl precz i ano tež Že y Konie Kradl.“

56 Tamže, pag. 137, 138.

57 Moravský zemský archiv Brno, f. G2 – Nová sbírka, inv. č. 514, z 22. apríla 1681.

58 Michal Sustovič pôsobil v Skalici od 15. apríla 1678. Za kňaza bol vysvätený 5. decembra 1663. Najprv pôsobil v Rači, neskôr v Pezinku, a do roku 1686 v Skalici. NÉMETHY, L.: *Series parochiarum et parochorum archi-diocesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque ad annum MDCCCXCIV*. Strigonii: Typis Gustavi Buzárovits, 1894, s. 258; tiež ŠÁTEK, J.: *Náboženské...* ref. 35, s. 81.

59 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 150r.

60 Tamže, pag. 126r.

61 Tamže, pag. 137r.

62 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalost Jozefa Šátka, šk. č. 54.

63 Tamže.

1682 sa len konštatuje: „*Ze pak tenž Pan Diekan, Slawnim Magistratem swu wjecz sprawil, a y Zatim buduczimiy czasy Porozumeny dobre mity chce, A Protož dnessni den Wisilagu se sProstržedku Slawneg obcze, Pan Pawel Ernestus Salix a Pan Jan Somody Senator., Pan Jakub Trnowsky horny, a Pan Martin Sipawy, K Panu Diekanowy, aby gemu od Slaw. obcze Vocatiu daly. Kterzy Nawraticze se, relacziu uczinily. Že Pan Diekan Zucztiwosty, a sPieknim Podiekowanim Vocatiu pržigal, a wsseligaku accomodatiu, y Caplana chowaty, chtiegicz Gakož take y Pan Rechtor, Ze Choru Panie Pilen bity chce, a sweho Accidensu, Pohrzebniho, mladenczum aPanu Cantorowy udielity zlasky swe chce, dle Moznosty, et hinc praeiudicium.*“⁶⁴

Vojsko bolo v Skalici a na okolí dislokované od jari 1682 až do prelomu rokov 1682/1683. Okolo turíčných sviatkov (17. mája) totiž cisárski vojaci vydržiavaní v Mokrom Háji prepadli hodonínských židov. Hodonínčania, ktorí, ako sa zdá, informovali mesto i o rôznych vojenských a politických záležitostiach,⁶⁵ píšú v tejto veci 7. júla do Skalice a žiadajú si svedectvo Anny Strakovej.⁶⁶ Tá vyznala, že u nej bývajúci vojak Rudolf spolu s vojakmi Jurajom a Lórencom jej ponúkali židovské šaty.⁶⁷

Neprístupnosti vojska v Skalici sa stupňovali aj v ďalších mesiacoch. V septembri rokovala o celej záležitosti aj Nitrianska stolica, vojsko v okolí Skalice vraj robí lúpeže, rozháňa trhy, takže už i erár sa snaží všetkými dovolenými prostriedkami o nápravu situácie.⁶⁸ Pravdepodobne boli vojaci z okolia Skalice napokon odvelení.

Prísun nových cisárskych jednotiek do priestoru Skalice sa pripravoval v decembri 1682, avšak na naliehanie podžupana Imricha Kösega (Köszegh) a pána Gašpara Šándora (Šándor) generál Aeneas Caprara zrušil zimovanie chorvátskych vojakov a trénu z Ladronianskeho regimentu,⁶⁹ ako i 2 kompánií⁷⁰ pešiakov Valesianskeho regimentu v Skalici a na okolí. Zároveň stolica nemusela vojsku poskytovať 80 porcií. Namiesto toho mala zabezpečovať dodávky ovsu a sena pre 8 kompánií jazdcov Kerianskeho regimentu v Trenčianskej a Tekovskej stolici.⁷¹ Celá záležitosť okolo tejto výmeny, ako i ďalšie veci, ako píše slúžny Skalici 24. decembra, sa mala prejednať na stoličnej kongregácii v Novom Meste nad Váhom 19. decembra. Keďže sa na ňu však dostavil malý počet šľachty, bola kongregácia preložená na 11. január roku 1683.⁷²

Lenže v januári 1683 do tejto situácie zasiahol generál Caraffa a poslal do Skalice na vydržovanie kompániu kapitána Secheho podliehajúcu plukovníkovi Scheffenbergovi. Mesto

64 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 150r.

65 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 65, 66.

66 Tamže, pag. 67, 68.

67 Tamže, pag. 64.

68 Štátny archív Nitra (ďalej len ŠA NR), f. Župa Nitrianska I, Kongregačný protokol č. 5, pag. 236.

69 Regiment (légia) sa skladal v tomto období z 10 kompánií (stotín). Peší regiment mal v polovici 17. storočia 1440 mužov, neskôr sa jeho počet zvyšoval. Počas boja sa rozčlenil na dva batalióny, čo bola základná taktická jednotka. Jazdecký pluk mal okolo 1 000 mužov. Taktickou jednotkou bola eskadróna tvorená dvoma kompániami. Regimentu velil plukovník. *Vojenské...* ref. 18, s. 153, 158, 167.

70 Kompánia alebo tiež stotina, či kohorta predstavovala 1/10 regimentu. Pešia kompánia pozostávala zo 144 vojakov, z nich 88 bolo mušketerov. Jazdecká kompánia mala okolo 80 – 100 vojakov. Na čele kompánie stál kapitán, ktorý sa pri jazde označoval častejšie ako ritmajster, pri pechote stotník. Tamže, s. 153, 158, 167. Porovnaj tiež SEGEŠ, V.: *Vojenstvo...* ref. 18, s. 28.

71 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 3 a 5 a pag. 4; tiež ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol pag. 324.

72 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 6 a 8 a pag. 7. Stolica však napriek nízkej účasti urobila aspoň limitáciu cien potravín a krmiva pre kone. Za 2 libry chleba stanovila cenu 1 den., libra mäsa 3 ½ den., cent sena 50 den. a trnavská merica ovsu 20 den. ŠA NR, f. Župa Nitrianska I, Kongregačný protokol č. 5, pag. 327.

preto vyslalo najprv ablegátov ku Caraffovi aj s panovníckym protekcionálom a zaručujúcim listom generála Capraru, ktoré oslobodzovali mesto od kvartírovania vojska. Caraffa im však odpovedal, že to nemieni rešpektovať.⁷³ Nato mestská rada 11. februára 1683 podala sťažnosť generálovi Caprarovi, že do mesta napriek oslobodeniu od vydržiavania a ubytovania vojska generál Caraffa poslal kompániu cisárskych vojakov. Senát preto prosí generála Capraru o nové usporiadanie, lebo mesto je už i tak dosť poničené. Kapitán Seche zatiaľ nakvartíroval svojich vojakov do Prietržky, patriacej skalickému špitálu, a dosiaľ sa tam zdržujú. Žiada generála, vzhľadom na biedny stav mesta, oslobodiť ho od vydržiavania vojska, v záležitosti čoho vysielajú k nemu pána konzula Jána Tainaiho a podnotára Jána Rakolupského, ktorým nech ráči dať túženu odpoveď.⁷⁴ Vec sa dostala aj na rokovanie kongregácie Nitrianskej stolice 16. februára 1683. Stolica sa uzniesla požiadať generála Capraru, aby zachoval svoj sľub, že nebude stolicu zatažovať dislokovaním vojsk a zrušil rozhodnutie generála Caraffu vydržiavať vojsko. Stolica je aj tak už dosť sužovaná pobytom a excesmi kurucov a iných potulných vojakov.⁷⁵ Generál Caprara, ako sa zdá, však vyriešil tento problém už 14. februára a požiadal Caraffu, aby uvedenú kompániu zo Skalice preložil inam, alebo aspoň polovicu či väčšiu časť na ulahčenie mestu i stolici odsunul na vydržiavanie do dedín susedných stolíc.⁷⁶

Skalica mala v roku 1682 nepríjemnosti aj s potulnými vojakmi. Okolo 27. marca 1682 sa pri sudoměřickom moste objavili nemeckí vojaci z okolia Púchova a Trenčína, ktorí robia na Moravu vpády, lúpeže a škody, ako to vyplýva z listu Gabriela Horeczkého.⁷⁷ O tri dni neskôr zasa vojaci dislokovaní na Morave z kompánie kapitána Cusanyho prepadli skalických mešťanov a odcudzili im koňa a iné veci.⁷⁸

Ďalšie starosti mestu pribudli v septembri 1682 po nariadení Leopolda I. stoliciam vykonať personálnu insurekciu.⁷⁹ Lustrovanie insurekčných oddielov sa malo konať na stoličnej kongregácii v Piešťanoch dňa 29. septembra, ak by to však pomery nedovoľovali, majú sa Skaličania na lustrovanie dostaviť o deň skôr do Senice.⁸⁰ Napokon bol však tento termín ešte posunutý, a to na 8. októbra.⁸¹ Ešte predtým v auguste 1682 písal mestu i palatín Pavol Esterházy, aby si vzhľadom na terajšie nepokoje a strašlivé vojenské časy obyvatelia zaobstarali dobrú výstroj. Mesto na účely vlastnej obrany vyrubilo aj osobitnú daň vo výške 1 fl. od celého domu, 50 den. od polovičného a 25 den. od mešťanov nevlastniacich dom. Za vyberáčov dane boli menovaní Ján Dubravius a tribún ľudu Ján Stenka.⁸²

Nezanedbateľnou povinnosťou, o čom svedčí aj väčší počet listov, ktoré skalický magistrát dostal, v roku 1682 bolo dodávanie povozov pre potreby cisárskej armády, v menšej miere aj práce zadarmo (*labores gratuitos*)⁸³ na rôznych opevneniach, menovite v pevnosti Leo-

73 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 5, 6; tiež f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, zo 7. februára 1683.

74 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 8. februára 1683. Tí odovzdali generálovi Caprarovi aj dary od mesta: víno, vrecia ovsu, teľa a daniela. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 7 a 9.

75 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 341 a pag. 347.

76 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 14, 15.

77 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 96, 97.

78 Tamže, pag. 94, 95.

79 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 311.

80 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 26 a 28.

81 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 312.

82 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 158v.

83 Všeobecný dekrét Leopolda I. určený uhorským stoliciam bol vydaný ešte vo februári 1682. Konštatuje sa

poldov, ako o tom svedčí mandát Leopolda I. z 27. septembra 1682 o dodaní povozov a ľudí, ktorí by tu pracovali na zosilňovaní opevnenia.⁸⁴

Povozy na odvoz zásob a ďalšieho vojenského materiálu boli požadované v tomto roku dvakrát, na jar a potom koncom augusta a v septembri. V prvom prípade, ako to vyplýva z mandátu Leopolda I. z 11. mája 1682, išlo o odvoz zásob z Moravy smerom cez Trenčín pre cisárske posádky v priestore banských miest, ktoré boli sužované útokmi povstalcov.⁸⁵ Koncom leta mali zasa slobodné kráľovské mestá, už i vzhľadom na bojové akcie Tököliho a Osmanov, poskytnúť povozy na odvoz ťažkého delostrelectva z Viedne do Uhorska, ako i ľahkého z vojenských skladov v Bratislave, Rábe a Komárne na miesta, ktoré určí vrchný vojenský veliteľ generál Adolf Rabatta.⁸⁶ Ten 25. augusta vyzval Skalicu, aby vyslala do Bratislavy svojich zástupcov, nech môže prebehnúť rokovanie o adekvátnom rozdelení žiadaných povozov, koní a pohoničov.⁸⁷ Termín rokovania bol stanovený na 1. septembra. Skalický senát preto dňa 29. augusta zvolal aj zhromaždenie všetkého mešťanstva.⁸⁸ Skalica mala napokon určené poslať do Bratislavy 2 vozy, 8 koní, 4 pohoničov a 50 fl.⁸⁹ Keďže však bratislavským mešťanom vo vojenskom tábore stále zadržovali akýsi dobytok, aby sa toto nestalo aj ostatným kráľovským mestám, ale aby zasa vozy nečinne nestáli v Bratislave, boli použité na odvoz zásob do Trenčína.⁹⁰ Dňa 21. septembra sa na richtára Jána Pogranyho v tejto veci obrátil aj trenčiansky richtár Michal Vranaj, že totiž nevie, kam ich voz má smerovať, ani ako dlho tam bude, takže sa ani nemôže dohodnúť s pohoničmi. Skaličania nech sa však neobávajú, Trenčín ich vozy a ľudí v prípade potreby zaopatrí potrebnými vecami.⁹¹

Hoci prakticky až do roku 1680 mala prítomnosť kuruckých vojsk na území dnešného Slovenska podobu sezónnych vpádov a krátkodobej okupácie a plienenia území pod kontrolou cisára, dalo sa predpokladať, že sa situácia môže kedykoľvek zmeniť, najmä keď mie-

v ňom, že túto povinnosť stoliciam beztak stanovil i šopronský snem. ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. DC F. 3A. 1672 – 1677, A. 1612 – 1699, z 19. februára 1682.

84 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 18.

85 Tamže, pag. 54, 53.

86 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Mandata 1672 – 1700, č. 187.

87 Tamže. V podobnom duchu píše už o deň skôr Skalici aj mesto Bratislava, že ho generál Rabatta vyzval nech určí termín tejto porady: „Cum iam quantitate indigentiae equorum et curruum pro abvectura artigleriae, munitionis, instrumentorum pro labore moeniorum, necessaria, specificationem habeam; Id circo officialem huncce cum literis ad dominum capitaneum artigleriae ibidem Posonii existentem transmittito, cui capitaneo artigleriae committo, ut in hoc passu cum inclyto magistratu optimam correspondentiam habeat, ut ibidem cum aequae aliis regiis liberis civitatibus aequalis distributio, quo ad praefatos equos, currus et ad id pertinentem familiam fiat, prout iam antecedenter ex in originali a Sacramae Caesareae Regiaeque Maiestate literis pluribus intellexerant, et ego omnibus civitatibus regiis aequae scripto intimari faciam, ubique etiam literas originales Sacramae Maiestatis includendo, dummodo ex parte inclyti magistratus Posoniensis quantocius terminus ad comparandum praefatis civitatibus regiis praefigatur, cum in hoc passu nec minima mora pati debeat, quia interest hic bonum commune et ad exequenda servitia Sacramae Caesariae Maiestatis. Id circo effectum sperans interim permaneo.“ ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 44 a 46 a pag. 45.

88 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 158v – 159r. Zároveň bolo znovu nariadené: „Yeden každý wedle onekdegssyho dokonany, Zbrogu, sPrachem, a olowem a Prof-fiantem Pro Nepokognost a nebespecznost czasuw niniegssyich, Pod Pokutu fl. 12 abi bil opatrzen.“

89 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1682, šk. č. 43, pag. 32 – 34.

90 Tamže.

91 Tamže, pag. 29 a 31. Michal Vranaj tiež informoval Pogranyho o aktivitách povstalcov. Kuruci vraj po oddieloch prepádajú obce a mestečká, robia zboj a lúpeže, zajúmajú ľudí a žiadajú výkupné. Nedávno vyplienili Prievidzu a okolité obce. Tököli ako spojenec Osmanov po dobytí Filakova a obsadení banských miest má nariadené presunúť svoj tábor k Leviciam. Richtár nevie, čo s nimi bude, mešťania sú však pripravení na najhoršie.

rové rokovania oboch strán v Trnave na jar 1680 skončili neúspechom.⁹² Tököli nato znovu vtrhol do kráľovského Uhorska a obsadil väčšinu územia vrátane banských miest, pričom cisárske jednotky sa stiahli až k Váhu.⁹³

Nádej na zlepšenie situácie nedávali ani rokovania a uzávery šopronskeho snemu z roku 1681, hoci cisár Leopold I. už samotným zvolaním deklaroval zmiernenie absolutistickej politiky viedenského dvora voči Uhorsku. Nepomohlo ani zrušenie gubernia, obnovenie stavovskej ústavy, či obsadenie úradu palatína Pavlom Esterházim (Esterházy). Tököli využil nespokojnosť protestantov s riešením náboženskej otázky a už v máji 1681 obnovil boje.⁹⁴

Do začiatku roku 1683 dosiahli povstalci značné úspechy tak na poli vojenskom, ako i diplomatickom. Na jeseň 1681 sa objavili Tököliho vyslanci v Istanbule, kde 9. januára 1682 získali od veľkovezira Kara Mustafu prísľub vojenskej pomoci.⁹⁵ Došlo tak k zmene postoja jedného z rozhodujúcich mocenských činiteľov v priestore niekdajšieho Uhorska, čím síce kuruci posilnili svoje pozície z vojenského hľadiska, avšak zároveň museli svoje plány v Uhorsku korigovať a prispôbovať viac-či menej záujmom Osmanskej ríše. Zreteľne sa to prejavilo už v nasledujúcom roku. Vysoká Porta totiž musela v Uhorsku riešiť postavenie novozámockého ejáletu, ktorý bol ako enkláva v habsburskom území často vystavovaný útokom cisárskych vojsk, a hodlala tu tiež zamestnať svoje početné vojenské sily, keď už v roku 1676 ukončila vojnu s Poľskom a neskôr i s Ruskom.

Spoločné vojenské akcie kurucov a Osmanov sa začali koncom júla 1682. Tököliho vojská za pomoci oddielov budínskeho miestodržiteľa Ibrahima pašu obľahli a 14. augusta dobyli Košice.⁹⁶ Odtiaľ sa presunuli k Filakovu a po jeho páde tu bol 16. septembra Tököli korunovaný za kráľa Horného Uhorska a bola mu odovzdaná ochranná zmluva sultána Mohameda IV.⁹⁷ Do konca roku 1682 sa kurucum podarilo ovládnuť podstatnú časť dnešného Slovenska až po Hron. V novembri Tököli uzavrel s cisárom prímerie, pričom sa za mesačný poplatok 3000 fl. vzdal banských miest a podržal si len územie spadajúce pod Spišskú komoru.⁹⁸

Začiatkom roku 1683 po krachu mierových vyjednávaní vytiahli Osmani z Istanbulu so 60 – 70-tisícovou armádou a pod velením Kara Mustafu prišli do Osijeku a cez Stoličný Belehrad, kde sa k nim pripojili Tatári chána Murada Gereyho, obľahli 14. júla 1683 Viedeň. Tököli bol poverený obsadením územia dnešného Slovenska a dobytím Bratislavy. Dňa 21. júna vypovedal oficiálne prímerie s cisárom a následne sa kurucké vojská spojili s osmanskými posilami varadínskeho pašu Gürdži Mehmeda, jágerskeho miestodržiteľa Kőr Hüsey-na pašu s budínskou pechotou a jazdou z Temešváru, Ineu a Nových Zámkov.⁹⁹

Na strane cisára bolo asi 70-tisíc mužov, z toho na poľnú armádu pod vedením Karola

92 KOPČAN, V. – KRAJČOVIČOVÁ, K.: *Slovensko v tieni polmesiaca*. Martin : Osveta, 1983, s. 99.

93 SWIETECZKÝ, B.: *Kurucké...* ref. 1, s. 30.

94 KOHÚTOVÁ, M.: *Uhorsko pred posledným stavovským povstaním*. In: SEGEŠ, V. – ŠEĎOVÁ, B. (edd.) *Nedaleko od Trenčína... Pamätnica k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej*. Trenčianska Turná – Bratislava: Obec Trenčianska Turná a Vojenský historický ústav v Bratislave, 2008, s. 55.

95 KOPČAN, V.: *Obliehanie...* ref. 5, s. 511.

96 SWIETECZKÝ, B.: *Kurucké...* ref. 1, s. 33.

97 HORVÁT, P.: *Posledné obdobie tureckej moci na Slovensku*. In: HČ, roč. 33, 1985, č. 3, s. 433

98 DANGL, V.: *Slovensko vo víre stavovských povstaní*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1986, s. 154.

99 KOPČAN, V.: *Turecké...* ref. 2, s. 158.

Lotrinského pripadalo 29-tisíc jazdcov a 14-tisíc pešiakov.¹⁰⁰ Zvyšok vojska bol rozmiestnený na línii od Jadranu po Beskydy. Na území dnešného Slovenska sa táto obranná línia kryla s tokom Váhu, ktorého dolný úsek zabezpečovalo päťtisícové uhorské vojsko na čele s palatínom Pavlom Esterházim (Esterházy).¹⁰¹ Spojencami cisára vo vojne bol okrem nemeckých kniežat i poľský panovník Ján III. Sobiesky. Ich jednotky však prichádzali do habsburskej ríše až počas obliehania Viedne.

Pre oblasť severného Záhoria, resp. okolia Skalice bol z vojenského hľadiska určujúci najprv dvojmesačný pobyt povstalcov, počas ktorého popri meste tiahli aj poľské vojská k Viedni, a po porážke osmanskej armády 12. septembra príchod cisárskeho vojska zo susednej Moravy na čele s plukovníkom Jánom Baptistom Dippenthalom (Thimb, Thibenthal), ktorý obsadil mesto.

Prvá polovica roku 1683 však prebiehala ešte úplne normálne, hoci sa v apríli nekonali voľby mestského magistrátu. Hneď 1. januára žiadala Uhorská komora mesto, aby jej zaslalo správu o jednotkách, ktoré sa v Skalici zdržiavali v roku 1682, a o tom čo im mesto poskytlo v potravinách, krmive, a koľko z toho vojská zaplatili.¹⁰²

V apríli sa zasa richtárovi Pogranyemu sťažoval major Martin Pribila, že mesto uväznilo už zverbovaného vojaka. Žiada preto, aby ho vydali, alebo mu dali zaňho adekvátnu náhradu, lebo vojsko má slobodu verbovať tak v mestách, ako i na dedinách.¹⁰³

Kvôli početným vojskám, ktoré od začiatku roku prúdili do Uhorska z Moravy cez Skalicu, nariadila Nitrianska stolica 22. marca na kongregácii v Novom Meste nad Váhom, aby sa v meste neustále zdržiaval jeden z asesorov tunajšieho okresu, a nech sa stará o rozmiestnenie vojska na určené miesta mimo stolice.¹⁰⁴ Mesto preventívne na zhromaždení volenej obce – tzv. centumvirátu 2. januára nariadilo vydržiavať 12 mušketerov na mestských bránach, kaprála a bubenika, na ktorých sa má mesačne od domu vyberať 6 den., od tých, čo domy nemajú, polovicu.¹⁰⁵

Od začiatku apríla sa na stoličných kongregáciách aj za prítomnosti skalických vyslancov vliekli rokovania okolo insurekcie, ktorú nariadil panovník aj palatín. Dňa 28. marca píše slúžny Štefan Kéri (Kéry) mestu, nech vyšle na kongregáciu, majúcu sa konať v Novom Meste nad Váhom 10. apríla, ablegátov. Prejednával sa mandát Leopolda I. z 2. marca 1683, v ktorom panovník najprv obšírne charakterizoval položenie Uhorska,¹⁰⁶ že kvôli starostlivosti a lútosti je hodlajúci obstaráť dobre vyzbrojené a zaopatrené vojsko. Predsa však, aby v čase akútnej potreby bolo naporúdzí vojsko ľahkej výzbroje, nariaďuje insurekciu, ktorá má byť k dispozícii palatínovi a slúžiť, pokiaľ to bude potreba vyžadovať. Stolica však, ako sa zdá, snažila sa jednanie o insurekcii všemožne naťahovať a zídienie stoličnej hotovosti od-

100 KOPČAN, V.: *Obliehanie...* ref. 5, s. 516.

101 DANGL, V.: *Slovensko vo víre...* ref. 98, s. 156.

102 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. 15 DC F. 3A. 1672 – 1677, A. 1612 – 1699, z 1. januára 1683.

103 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, r. 1683, šk. č. 44, pag. 31, 32.

104 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 367 – 368.

105 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 161r.

106 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, r. 1683, šk. č. 44, pag. 26 „*Pernitioso motuum annorum praeteritorum fornite, etiam num per viscera hujus nostri olim florentissimi nunc vero afflictissimi Hungariae regni gliscente, tempus est, ut priusquam hic fomes malorum a Turcico apparatu bellico ignem concipiat et in flammam incendiumque me et iniquibile erumpat, quod vel vicibus, vel blando, sed veneroso promissae protectionis afflatu totum hoc regnum dulcemque et amicam patriam, gentem ac nationem vestram depopuletur et in calamitate servitutis iugum praecipiset, non solum vicinae Christianitatis auxiliis, sed domesticis vestris etiam propriis suppetiis armisque vicibus et facultatibus eidem occurratur.*“

ďalovať. Poslala k palatínovi vyslanca v celej záležitosti a o jeho správe sa malo rokovať na ďalšej kongregácii 26. apríla.¹⁰⁷

Následne dňa 10. mája rokovala stolica o rezolúcii palatína, ktorú predložil vrátiaci sa ablegát Adam Bošány (Bossany), žiadajúcej 200 jazdcov a iné potreby. Vo veci sa však nemohlo nič podniknúť kvôli pobytu nepriateľov a Tatárov v ľavobrežných oblastiach za Váhom. Znovu sa teda stanovilo, že preláti, magnáti, šľachtici a libertíni okrem osobnej insurrekcie majú za seba zložiť 2 fl. a od každých 20 domov 2 fl. na vystrojenie jazdca. Tí, ktorí nedržia 20 domov, nech platia 10 den. od každého domu.¹⁰⁸

Lenže to už stratil trpezlivosť i palatín a 11. mája nariadil stolici, aby sa insurrekčné oddiely dostavili 20. mája do tábora pri Šintave a nech sa stolica postará aj o zabezpečenie zásob.¹⁰⁹

Stoličná šľachta však už zrejme rátala s tým, že sa čoskoro postaví na stranu Tököliho a očakávala príchod povstaleckých vojsk a obsadenie celej stolice. Aj preto znova 25. mája bolo zvolaná nová kongregácia do Nového Mesta na 14. jún, kde sa malo o insurrekcii ďalej rokovať. Stolica sa vyhovárala, že za daného stavu vecí nie je možné generálnu insurrekciu vykonať, predsa sa však pokúsi v uvedený deň v Novom Meste insurrekciu previesť.¹¹⁰ No aj táto „snaha“ bola márna, pretože 24. júna píše Štefan Kéri (Kéry) opäť Skalici, že ohľadom majúcej byť vykonanej insurrekcie stanovila stolica okrem osobnej účasti šľachty od 20 domov vyslať jedného jazdca, a tí, ktorí toľko nedržia, nech zaplatia 6 den od domu. Keďže však už niektorí zaplatili podľa predošlej inštrukcie 4 den., majú doplatiť aj zvyšné 2.¹¹¹

V prvej polovici júla 1683 sa už vojenské akcie a pohyby kurucov odohrávali v bezprostrednej blízkosti mesta. Na zhromaždení celej obce 6. júla bolo stanovené, aby si všetci obyvatelia zaobstarali zbraň, pušný prach a guľky, mala sa zatarasiť jedna z mestských brán, pri hradbách sa mala urobiť priechodná ulička a obyvateľstvo bolo povinné konať strážu. Nariadená bola aj mimoriadna, dosť vysoká daň – porub.¹¹²

Dňa 14. júla povstalci pod vedením Adama Ráca (Rác), Dávida Petneháziho (Petneházy) a Alexeja Révaiho (Révay) z tábora pod Beckovom prepadli Uherský Brod. Mesto dobyli, čiastočne vypálili, vyrabovali a povraždili alebo odvliekli značné množstvo ľudí.¹¹³ Ešte 16. júla písal skalickému richtárovi Pogranymu Adam Kolonič (Kollonich) a žiadal in-

107 Tamže, pag. 35 a pag. 36, 37.

108 Tamže, pag. 49 a 51 a pag. 50.

109 Tamže, pag. 53.

110 Tamže, pag. 55.

111 Tamže, pag. 60, 61.

112 „*Prohledagicze na niniegssy Zarmuczene, a nebezpeczne czasi, dokonano gest gestlibi se Patrnie widjelo, Zebi uhlawni neprzitel Tatar a Turek Samottnie neczo Skoditi chtiel Przi Miestie, tehdi geden Kazdi Proti gemu obrannu ruku, ruczniczu totiz Prachem, a gulkami opatrzen ma biti, abi na odpor gemu Stati mohl. Ze Pak takowe Wogni Zwelkima utratama obiczegne biwagi, miestke Pak duchodki Ztimato wognami hrubie Stenczene gsu. Protoz uklada sa abi geden Kazdi od czeleho domu per fl. 3. od Pul domu fl. 1/50. Susede Kterzi domu nemagi Po Pul tolaru, hofferze, rzemesniczi, aneb Winohradi a Zaprzaz magiczi per den. 50. hofferze Pak Kterzi na towarichi chodi per den. 25. Od Pustich pak domu Po Pul tolaru Platiti. Przedmiessczane Kterzi Zaprzaz magu a dobitek Po Pul Tolaru, Kterzi Pak Zaprzaze nemagu Po Pul Zlattem, Prostrzedniczi a hofferze per den. 25. budu Platiti. Exactores Pak tohoto Porubu budu P. Yirzik Czanadi, a P. Samuel Diness. Brana gedna bude Zaprawena. Okolo Zdi Miestkich wssadi se magi uliczki na Ssirzu Progeti gednogo woza udielati. Wartí Podle díspositie P. haytmána yak Pani Zemane, Miessczane, tak y hofferze budu se wikonawati. Kczehoz wikonani wedle P. haytmána a Stwrtniku budu narzizeni y Pani Senatorowe.*“ ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 191v.

113 Podrobný opis kuruckého plienenia pozri: *Pamatky Města Brodu Uherského*. In: Slovenský letopis roč. 3, 1879, sošit 1, s. 27 – 29; tiež *Z pamätnej knihy P. P. Františkánov v Uhor. Hradišti*. In: Slovenský letopis roč. 3, 1879, sošit 2, s. 139.

formácie o pohyboch povstalcov na Morave a ich prípadnom príchode ku Skalici.¹¹⁴ Krátko nato povstali skutočne ku Skalici pritiahli. Mesto sa im poddalo a prijalo povstaleckú stráž – *salva guardiu*.

Petneházy vystavil 16. júla v tábore pri Beckove pre Skalicu ochranný list, v ktorom mesto zobrať do svojej ochrany, umiestnil doň stráž a svojim vojakom, ktorí by sa pokúšali mestu a jeho obyvateľom škodiť, či odháňať dobytok, pohrozil stratou hlavy.¹¹⁵ Zároveň poslal mešťanom aj ďalší list, kde vysvetľuje, prečo knieža Tököli spolu so „spravodlivými synmi Uhorska“ vystúpil na obranu starobylých práv krajiny, najmä kvôli 13 rokov trvajúcim neznesiteľným praktikám viedenského dvora v Uhorsku. Ďakuje tiež mestu za už preukázanú pomoc, a prosí o ďalšiu a zároveň oznamuje, že do Skalice mieri vojsko na vydržiavanie, ktoré mestu poskytne aj ochranu.¹¹⁶ Vojenským veliteľom mesta sa stal Adam Fejérpataký.¹¹⁷

Pobyt povstalcov v Skalici však nebol bezproblémový, napriek tomu, že 27. júla zobrať mesto s jeho obyvateľmi, povozmi i záprahmi pod ochranu aj Imrich Tököli a pohrozil štátim všetkým, ktorí by mesto chceli pustošiť, bezplatne vymáhať potraviny, odháňať dobytok, alebo sa v ňom ubytovávať.¹¹⁸ A začiatkom augusta vydal aj ochranný list pre Skaličanov, ktorí budú vyslaní do kuruckého tábora v záležitosti potrebných prác, aby im vojaci nijako neškodili.¹¹⁹

Ochrana, ako i tresty za jej porušenie sa však míňali účinkom. Dňa 4. septembra napísala Skalica Tökölimu list a ponosovala sa v ňom na neprístopnosti, nekonečné excesy a previnenia povstaleckých vojakov, nemajúc vraj od kniežata žiadneho ochranného listu (!). Jednotliví vojenský veliteľia zostupujú len do mesta, ktoré im musí poskytovať ubytovanie a stravu, zarámajú mešťanom a šľachticom kone a vozy a navyše ich už úplne vyčerpali aj dodávky ovsu, vína a sena. Pritom do susedných panstiev kvôli týmto potrebám vôbec nechodia. Okrem toho povstanci bezočivo trýznia ľudí slovom i bitkou, dňom i nocou robia rôzne výbuchy, čím vyvolávajú v meste zmätok, vyhánajú ľudí z domovov, na poliach a vo vinohradoch svojvoľne zberajú úrodu a na dôvažok sa ešte vyhrážajú mestu vypálením na spôsob Trnavy.¹²⁰ O príhovor u Tököliho za odstránenie povstaleckej posádky z mesta senát prosil tiež grófa Adama Cobora (Czobor).

Za takejto situácie iste mnohí Skaličania v duchu i súhlasili s dekrétom Leopolda I. z 23. augusta 1683, ktorým odsúdil počínanie Tököliho a jeho spojencov Osmanov a ubezpečil obyvateľstvo krajiny, že pracuje na oslobodení kráľovstva a cisárske vojsko koncom sep-

114 ŠA BA, p. SI, MG Skalica, r. 1683, šk. č. 44, pag. 69, 70.

115 Tamže, pag. 72 a pag. 73. „*En Petnehazy Dávid, kegyelmes urunk eö nagysaga itt alat lévő lovass, gyalogh hadainak gondgya viselőie ezéredes fő lovas kapitánya adom tuttára mindeneknek az kiknek illik éz levelemnek rendiben hogy Szokolcsa városat, soda szorult szegénségét véttem kivalképpén való protection ala, adván közikben salagvardiaj katonaimat is parancsolom azért inspectiom alatt lovás gyalog rendén levő, minden vitezlő rendéknék kegyelmes urunk eö nagysagátúl adatot auctoritasom szerent senkys életé, feié, vesztése alatt, méggh névezet lakosokat, haborgatnj feverni, márhajokat él haitani, és akárminemü janokban is akarmelly úton és módon semmi szin és praetextus alatt meggh karositani né méreszellyék maskeppén az kik levelemnek tenora ellen cselekdöknek comperiáltatnának, léven kegyelmés urunk eö nagysaganak pécséttye, s. paranesolatlyta nálók csak névét kitanulvánis érdemes törvényes, és igén kemény buntetésekét semmykeppén el ném kérüli. Praesentibus perlectis exhibitibus restitutum; Datum ex castris die 16 Julij 1683. Kegyelteknek jo akaróia Petnehazy David mp.*“

116 Tamže, pag. 74.

117 Tamže, pag. 107, 108.

118 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. č. 59, Protectionales, zo 7. júla 1683.

119 Tamže, z 11. augusta 1683.

120 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, zo 4. septembra 1683.

tembra zaútočí na tábor nepriateľov. Vyzýva všetkých, aby vytrvali vo vernosti panovníkovi a radšej znášali tie najťažšie veci a postavili sa na odpor, ako by mali uveriť sľubom Turkov a Tököliho.¹²¹

Na druhej strane sa však mešťania, azda aj vrátane richtára¹²² bez problémov účastnili na rabovačkách susednej Moravy s kurucmi a informovali povstalcov o pohyboch vojsk na Morave.¹²³ Tieto „výjazdy“ na Moravu potom podmieňovali aj povstalecké pohyby na okolí mesta. V dňoch 21. – 22. júla povstalci znovu prepadli Uherský Brod a na spiatočnej ceste vyčínali u habánov v Sobotišti.¹²⁴ Koncom júla tiahlo znovu asi 6 000 povstaleckých pešiakov na Moravu, dňa 1. augusta obsadili hrad Branč a 40 kurucov sa dve noci a jeden deň zdržovalo v habánskom tábore pod hradom.¹²⁵ Vpády na Moravu pokračovali ešte i v prvých týždňoch septembra. Dňa 7. septembra prešli povstalci s Turkami cez Bielu horu k Senici a Skalici a po okolí zajímali poddaných a brali kone. Sobotištskí habáni im dokonca museli poskytnúť voz so 4 koňmi kvôli odvozu vína od Skalice. Celé toto kurucko-turecké plienenie trvalo až do 12. septembra, keď sa stiahli späť za Malé Karpaty.¹²⁶

Výsledkom kuruckého pustošenia Moravy boli odvetné akcie cisárskych vojsk i moravských poddaných hlavne v okolí Skalice. Mestská väznica – šerhovňa bola plná Moravanov, a Skaličania boli zasa väznení na Morave, hlavne v Strážnici. Dňa 16. augusta preto písal skalický richtár Ján Pograny do Strážnice, aby tamojší vojenský veliteľ zabránil Strážničanom škodiť mestu Skalici, lebo i oni to už majú od Tököliho pod trestom straty hlavy zakázané. Strážničania totiž dosiaľ znepokojujú Skaličanov pri prácach a keď zväžali obilie z Vrátnej, pobrali im dobytok i vozy, pánovi notárovi Lonskému voz plný obilia a františkánom pochytili koscov, keď ich viedli na svoje lúky, a mníchom pobrali víno a chlieb. Richtár sa snažil zamedziť tomu aj pod výstrahou, že ak sa o tom dozvedia Turci a Tatári, určite sem pritiahnu.¹²⁷

Dňa 19. augusta na žiadosť Strážnice presvedčil skalický magistrát veliteľa mesta Fejéropatakyho, aby prepustil z väzenia Strážničanov, hoci boli títo prichytení priamo pri pálení a rabovaní. Mesto však očakáva, že bude zo Strážnice prepustený i rovnaký počet Skaličanov. Zároveň prosia plukovníka Jána Baptistu Dippenthala, aby bol obyvateľom predmestí vrátený dobytok, kone a vozy ukoristené pri rabovaní Strážničanov.¹²⁸

Okrem obyvateľov Strážnice sa na plienení účastnili aj Kyjovčania a cisárske jednotky, ktorým velil podplukovník Maria de Pace.¹²⁹

Skaličania zasa spolu s kurucmi vypálili a vyplienili Strážnicu a okolie.¹³⁰ Dňa 19. augusta bol toho svedkom i vojenský veliteľ na Morave plukovník Dippenthal, ktorý okamžite písal do Skalice a vystríhal do budúca všetkých od podobných akcií, lebo je bleskovo pripravený na odvetnú akciu.¹³¹ Pokoj však nenastal ani potom, lebo ešte 18. septembra, tesne pred odchodom povstalcov zo Skalice, boli prepustení z mestského žalára 4 poddaní Strážnické-

121 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Mandata 1672 – 1700, č. 190.

122 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 139, 140.

123 Tamže, pag. 91, 92.

124 BECK, J., ed.: *Die Geschichts-Bücher der Wiedertäufer in Oestereichs-Ungarn 1526 – 1785*. Wien, 1883, s. 540.

125 Tamže, s. 541.

126 Tamže, s. 542 – 543.

127 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, zo 16. augusta 1683.

128 Tamže, z 19. augusta 1683.

129 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 95, 96.

130 NOPP, L.: Povstání lidu selského na Strážnicku. In: *Časopis Matice moravské*, roč. 28, 1904, s. 415.

131 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 97, 98.

ho panstva a na oplátku zasa 5 Skaličanov zo Strážnice, pričom však 2 strážnické ženy zostávali stále v Skalici.¹³²

Za účasť na plienení Moravy okrem väzenia niektorí Skaličania zaplatili i životom. V Uherskom Hradišti bola tak popravená istá Skaličanka, ktorá sa v mužskom prestrojení 14. júla zúčastnila rabovania v Uherskom Brode.¹³³

Nič v tomto smere nezmenilo ani poľské vojsko pod velením kniežaťa Lubomirského, ktoré ešte v júli tiahlo od Hradišta popri Skalici k Viedni.¹³⁴

Napokon však mali predsa len navrch Moravania, ktorí dňa 21. septembra po odchode kurucov vypálili skalické predmestia, okolité dediny a dokonca i kopčiansky žrebčinec „Štít“.¹³⁵ Nitrianska stolica preto v decembri 1683 na kongregácii v Novom Meste nad Váhom na 3 roky oslobodila úplne vypálené obce Kátov, Mokrý Háj a Vrádište od povinnosti vydržiavať vojsko.¹³⁶

Pritomnosť povstalcov v Skalici síce nepriniesla zmenu vo vedení mesta a nebola odstránená katolícka mestská rada, ako napr. v Trnave či Prešove, ale svoj odraz našla v náboženskom živote. Jezuiti ešte pred ich príchodom rozpustili 9. júla školu¹³⁷ a neskôr prišli aj o svoje budovy s kostolom, ktoré boli vrátené evanjelikom. Späť svoj kostol dostali aj kalvíni.¹³⁸ O niečo lepšie na tom boli františkáni na čele s gvardiánom Leonardom Ondrejkoivčom (Ondreikovics), ktorí vraj strážili na veži a mestských hradbách.¹³⁹ Zo strachu pred násilnosťami povstalcov utiekli zo Skalice na dlhšiu dobu aj niektorí tunajší mešťania.

Na stoličných kongregáciách sa v týchto pohnutých časoch stále jednalo o insurekciu, tento raz však už pre kurucov a knieža Tököliho, čo sa, samozrejme, odrazilo aj na rýchlosti jej vykonania. Podrobnosti, ako to mestu píše slúžny Štefan Kéri (Kéry), boli stanovené na rokovaní v Beckove 15. júla 1683.¹⁴⁰ Lustra insurekčných oddielov pre predvážske okresy bola určená na 21. júla do Piešťan, pre závažske sprvu do Radošiny, neskôr do Topoľčian. Okrem osobnej účasti privilegovaných osôb bolo stanovené postaviť od 20 nepoddanských domov 1 jazdca a od 40 poddanských 1 pešiaka. Do čela stoličnej hotovosti bol postavený podkapitán Nitrianskej stolice Alexej Révai, ktorý sa mal s vojskom vydať v ústrety Tökölimu a menom stolice ho pozdraviť.¹⁴¹ Ohľadom insurekcie a lustry stoličných oddielov 23. júla písal mestu i Štefan Orbán, ktorý tiež prešiel na stranu Tököliho.¹⁴²

Porážkou osmanských vojsk pod Viedňou bol spečatený i osud povstalcov v Skalici, neistá budúcnosť čakala mesto a jeho obyvateľov. Pre istotu sa však poponáhľalo a po odchode kurucov z mesta 20. septembra 1683 smerom na hrad Branč¹⁴³ vrátilo jezuitom kostol a kolégium a pri príchode cisárskeho vojska mu vyšiel senát na čele s richtárom v ústrety a odo-

132 Tamže, pag. 107, 108.

133 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalosť Jozefa Šátka, šk. č. 54.

134 Poľské vojsko, čo bolo na tú dobu nezvyčajné, sa chovalo pomerne slušne: „v jidle a pití veľmi skrovni okrom palenky, ktera u v tom nevjietšim horku jak vodu lochaly“. *Pamatky Města Brodu Uherského...*, s. 30.

135 BECK, J.: *Die Geschichts-Bücher...* ref. 124, s. 543.

136 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 454.

137 ŠA BA, p. SI, f. Pozostalosť Jozefa Šátka, šk. č. 54.

138 BECK, J.: *Die Geschichts-Bücher...* ref. 124, s. 541.

139 *Z pamätnej knihy P. P. Františkánov v Uhor. Hradišti...*, s. 140.

140 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 82 a 84.

141 Tamže, pag. 83.

142 Tamže, pag. 78, 79.

143 BECK, J.: *Die Geschichts-Bücher...* ref. 124, s. 543.

vzdali mu kľúče od mestských brán, čím ako prví potvrdili vernosť voči panovníkovi.¹⁴⁴ Nebolo im to vôbec na osoh, pretože richtár Ján Pograny, mešťanosta Ján Janczik, mestský kapitán Matej Bošnai a senátor Pavol Salix boli odvedení do Uherského Hradišťa, kde boli viac ako mesiac internovaní.¹⁴⁵ Zvyšok senátu začal okamžite pracovať u plukovníka Dippenthala, ako i u cisára na ich prepustení, pre istotu však boli ich miesta v mestskej rade obsadené pánmi Vajaim, Jankovičom (Jankoviczom), Bončičom (Boncziczom) a Jurajom Čanadym (Czanadi).¹⁴⁶ Senát písal v tejto veci 27. septembra plukovníkovi Dippenthalovi, chcúc mu vyložiť biedny stav. Po uzavretí spojenectva povstalcov s Turkami totiž mešťania zo všetkých strán opustení sa však neodvrátili od svojho legitímneho kráľa, ale v páde najvyššej potreby, za najvyšších zdesení, úzkostí, nebezpečenstiev a lúpeží povstalcov a kvôli záchrane kresťanských duší mesta načas prijali Tököliho ochranu. Avšak po vyzoznení od plukovníka Dippenthala, že sa blíži vojenská pomoc na obranu mesta, ihneď po prídenní k rozumu sa vymanili z Tököliho ochrany a mesto písomne deklarovalo, že sa hodlá prispôsobiť ochrane Jeho Milosti. Senát teda ponížene žiada plukovníka, nech ráči u panovníka láskavo pracovať na záchrane mesta a tiež v záležitosti do Hradišťa odvedených pánov, aby mohli byť prepustení.¹⁴⁷ Pomoc hľadali aj u Uhorskej komory, kam vyslali pána Gulika a Salokiho (Saloky), tá ich však zasa len odkázala na viedenský dvor.¹⁴⁸ Väzným zástupcom mesta, ako sa to konštatuje v liste z 30. septembra, sa aspoň čiastočne polepšilo, keď boli za nimi pustení jezuiti, navštevovať ich mohli aj manželky, ktoré im nosili jedlo a vo sviatok sa mohli účastniť sv. omše.¹⁴⁹ 8. októbra im bolo dokonca dovolené zháňať si za seba do väzenia náhradu, nenašiel sa však nikto, kto by bol ochotný ich vo väzení vystriedať.¹⁵⁰

Napokon sa za uväznených členov mestskej rady zaručil u plukovníka Dippenthala radca Uhorskej komory Andrej Šerényi (Serényi), takže boli prepustení a mohli sa aspoň voľne pohybovať v Hradišti, ak sa nebudú snažiť ujsť.¹⁵¹ Keďže však mesto nedalo Šerényimu (Serényi) dostatočné záruky, zriekol sa tento ručiť za uväznených mešťanov a títo boli znova vsadení do žalára. Senátori preto znovu prosili plukovníka Dippenthala o ich prepustenie, tento im však odkázal, že vo veci nemôže nič urobiť, nech teda vyčkajú na rezolúciu Jeho Jasnosti cisára, a tak mestskí páni zostávali aj naďalej vo väzení.¹⁵²

A ich pobyt, ako sa zdá, nebol vôbec príjemný. Väzenie totiž nemalo vôbec dlážku a peca bolo skôr na leto ako na zimu, takže sa nedalo v ňom ani uležať. A keď žiadali od senátu poslať múku, slaninu, víno, pivo a nejaké peniaze,¹⁵³ zo Skalice im odkázali, že senát sa uzniesol, aby mali na týždeň 5 fl., keďže však pri odchode dostali 20 fl., a pokladnica mesta je prázdna, nepošlú im nič.¹⁵⁴ Potraviny nech si zaopatria v Hradišti, lebo je tam všetko lacnejšie, mesto by s ich odvozom na Moravu malo aj tak len problémy. Dňa 5. októbra poslal notár Ján Lonský richtárovi aspoň perinu¹⁵⁵ a 8. októbra aj 20 fl., pretože vyšlo najavo, že pri ich odvede-

144 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 115, 116.

145 Tamže, pag. 113, 114.

146 Tamže.

147 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 27. septembra 1683.

148 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 119, 120.

149 Tamže, pag. 115, 116.

150 Tamže, pag. 121, 122.

151 Tamže, pag. 123.

152 Tamže, pag. 127.

153 Tamže, pag. 115, 116.

154 Tamže, pag. 117, 118.

155 Tamže, pag. 119, 120.

ní nedostali žiadne peniaze.¹⁵⁶ Ťaživo na väznených pánov doliehalo i to, že v Skalici sa začínalo koncom septembra vinobranie. Mesto ich muselo preto podrobne informovať o jeho priebehu a zabezpečiť a dozrieť aj na oberačky v ich súkromných vinohradoch.¹⁵⁷

Dňa 12. októbra 1683 píše uväzneným pánom skalický senát, že vyslali ablegátov, pána Tainaiho, Vaiaia a notára Lonského k hlavnému veliteľovi cisárskych vojsk v Uhorsku Karolovi Lotrinskému zdržiavajúcemu sa vraj pri Nových Zámkoch, ktorý má na starosti záležitosti v krajine a poľskému panovníkovi Jánovi III. Sobieskemu, ako im to poradila Uhorská komora, aby ich poprosili o ochranu a odvelenie posádky z mesta, ako i o prepustenie uväznených pánov.¹⁵⁸ Richtár, konzul, mestský „hejtman“ a senátor Salix však zostali uväznení aj naďalej a na slobodu sa dostali až niekedy v druhej polovici októbra 1683. Definitívne si však zrejme mohli vydýchnuť až po 3. novembri, keď Leopold I. prijal Nitriansku stolicu do svojej ochrany a nariadil upustiť od konfiškácií majetkov, čím v podstate aj omilostil tých, ktorí sa vrátili k vernosti voči cisárovi.¹⁵⁹

Mestským ablegátom sa podarilo aspoň získať v tábore Karola Lotrinského 16. októbra ochranný list, ktorým bolo mesto so všetkými obyvateľmi a majetkami zobraté do ochrany a dôstojníci a vojaci sa tu nemali ubytovávať, zriaďovať tábory, žiadať peniaze, či dokonca rabovať.¹⁶⁰ O 10 dní neskôr pod Ostrihomom dostali obdobný list aj od Jána III. Sobieskeho.¹⁶¹ A zdá sa, že listy boli potrebné, pretože pobyt cisárskych vojsk sa od kuruckých príliš nelíšil.

Mesto bolo totiž od odchodu povstalcov a odvlčenia čelných predstaviteľov do Hradišťa nepretržite obsadené vojskom podliehajúcim hlavnému veliteľovi na Morave plukovníkovi Jánovi Baptistovi Dippenthalovi. Išlo o 700 vojakov rozdelených do troch kompánií a jednu kompániu dragúnov majúcu 122 mužov.¹⁶²

Okrem týchto tiahlo popri Skalici do Uhorska aj brandenburské vojsko, z ktorého sa 2 000

156 Tamže, pag. 121, 122.

157 Tamže, pag. 112, pag. 113, 114 a pag. 119, 120.

158 Tamže, pag. 127. Mesto hodlalo vyslať posolstvo ku Karolovi Lothrinskému už 8. októbra v zložení Tajnaj, Vajai, Saloki, ale posledne menovaného neskôr nahradil mestský notár. Porovnaj: ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 121, 122; tiež MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, nedatovaný list.

159 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Mandata 1672 – 1700, č. 190b.

160 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Protectionales, šk. č. 59, zo 16. októbra 1683.

161 Tamže. „*Jan Trzeci z Bozey Łaski Krol Polski, Wielki Książe Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kiiowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski, Czerniechowski.*

Wszem wobec, y kożdemu z osobna, komu o tem wieździec należy: Mianowicie Wielmożnym, Wrodzonym, Wodzom, Regimentarzom, Pułkownikom, Oberszterom, Rotmistrzom, Kapitanom, Porucznikom, y wszytkiemu Gezdnemu, Pieszemu Polskiego, y Cudzoziemskiego Zaciągu Woysk Naszych, y Rzptyy Koronnych, y Wielkiego. Książe. Litewskiego. Rycerstwu do wiadomosci podaiemy. Zarobilo na ten respect u Calego Woysk Nasyzch, y Rzptyy Koronnych, y Wielkiego. Książe. Litewskiego. Rycerstwa Miasto Szakol nazwane ze wszytkiemi swoiemi przyleglosciami przez dotrzymanie wiernego poddanstwa Naiasnieyszemu Cesarzowi Jak Chrzescianskiemu, ze by zaden przechodząc w Marsie z Pułkiem, Chorągwią Regimentem, y Supplementem w mianowanym Miescie, y iego attinentiis Stac, Stacy wybierac, y inszych namnieyszch praetextem Żołnierskim wymyslnych czynic nieważyl infestacji. Declarując, ktobysię kolwiek tey wyrazney woley Naszey sprzeciwiący znalazł y pomienione Miasto i akimkolwiek wymyslnym sposobem wazyl się aggrawowac. Takowy kazdy iako Violator powagi Naszey Krolewskiej nieodwlocznie bez wszelkiego respektu Personarum sądzony, y rigide podług Artykułow Woyskowych karany będzie. Na wsię Ręką własną przy Pieczęci Naszey podpisałimny. Dan w Obozie pod Granem dnia 26. Octobris Roku Pańskiego 1 6 8 3. Panowania Naszego X^o Roku.

Jan Krol Księdza Adam Sarnowsky Pielnym Zmocnienim: Prokurator Polski.“

162 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 117, 118. Dragúni boli ľahkou jazdou, či presnejšie jazdeckou pechotou, pretože spočiatku bojovali ako pechota a kone im slúžili len na rýchlejšie presuny. V roku 1679 mal dragúnsky regiment 800 mužov a členil sa na kompánie. Výzbroj tvorila karabína (arkebúza) – krátka puška s kolieskovým zámkom, dve pištole a paloš s čepeľou dlhou 842 – 921 mm a širokou 39, 5 mm. *Vojenskė...* ref. 18, s. 158, 160; tiež SEGEŠ, V.: *Vojenstvo...* ref. 18, s. 20.

mužov prechodne od 28. septembra zdržiavalo v meste a na okolí.¹⁶³ Na druhý deň im senát nariadil vydať 500 pecňov chleba, 8 centov mäsa a 4 sudy piva, čo však nestačilo a ešte v ten večer bolo vojsku dodaných ďalších vyše 400 chlebov a 2 sudy piva. Navyše, 29. septembra, ako píše mesto uväzneným pánom do Hradišťa, prišiel aj proviantný majster z Holíča a žiadal poskytnúť 7 volov, 7 sudov piva a 700 chlebov. Mešťanom pracujúcim na poliach tiež pobral dobytok. Plukovník Dippenthal im poradil, nech aspoň niečo sľúbia, aby sa mohli vrátiť povozy, ktoré viezli potraviny do Holíča včera.¹⁶⁴ Do 4. októbra brandenburské vojsko odťahlo a v meste zostali len Dippenthalove 4 kompánie.

Skalica však bola vojskom natolko vyčerpaná, takže sa senát vážne obával, ako píše notár Lonský väzneným pánom do Hradišťa, že sa mešťania rozutekajú, pokiaľ nedôjde k úľavám. Plukovník Dippenthal pritom žiadal, aby mu mesto vyplatilo ďalších 300 fl. a dodalo 6 sudov vína.¹⁶⁵

Senát písal v celej záležitosti Dippenthalovi už 5. októbra nepochybujúc, že je plukovníkovi známe, v akých úzkostiach a stave sa mesto nachádza. Preto, ako ráčil už i sľúbiť, nech redukuje množstvo stravy poskytovanej vojsku, keď toto dostáva aj peniaze, aby sa tak mestu uľahčilo.¹⁶⁶ Ohľadne žiadaných 300 fl., hoci preukázal mestu veľa dobrodení, mesto 6. októbra odkázalo, že mu nemôže slúžiť kvôli biede, poskytne však aspoň oných 6 váz (sudov) vína.¹⁶⁷ Neskôršie si však senát, azda i pod nátlakom, všetko rozmyslel a 11. októbra sa rozhodol do 2 týždňov vyplatiť aj požadované peniaze¹⁶⁸ a na druhý deň dodať aj nové čizmy pre Dippenthalovho kaplána.¹⁶⁹

V októbri sa týždeň v Skalici zdržiaval i regiment plukovníka de Rossa a jeho úradníci.¹⁷⁰

Snáď jedinou výhodou prítomnosti dippenthalovských vojsk v meste bola obrana proti kurucum, ktorí 29. septembra obsadili znovu hrad Branč a od začiatku októbra podnikali niekoľko dní nájazdy do okolia Skalice, keďže hrad držali do 10. októbra.¹⁷¹ Účinnosť tejto obrany bola však diskutabilná, pretože už 4. októbra kuruci prekvapili mešťanov a Mokrohájčanov pri prácach vo vinohradoch a veľa ich odvliekli na Branč, Mokrohájčanom okrem toho zobrali aj dobytok.¹⁷² Dňa 5. októbra sa Dippenthalovi sťažovala aj skalická mestská rada, aby vojsko chránilo mešťanov, pretože povstalci so zajatcami zaobchádzajú tyransky, požadujú výkupné a vymýšľajú akékoľvek škody.¹⁷³

Až do jari 1684 sa vo vydržiavaní vojska v Skalici prakticky nič nezmenilo, hoci už 16. novembra vydal Karol Lotrinský ochranný list pre Nitriansku stolicu a o mesiac neskôr vyšla i rezolúcia Leopolda I. o tom, čo má byť poskytované vojsku určenému v Uhorsku na vydržiavanie alebo zimovanie.¹⁷⁴ Uhorská komora sa záležitosťami okolo vojsk príliš nezaobera-

163 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 112.

164 Tamže, pag. 113, 114.

165 Tamže, pag. 119, 120.

166 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 5. októbra 1683.

167 Tamže, zo 6. októbra 1683.

168 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 125.

169 Tamže, pag. 127.

170 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 2. novembra 1683; tiež šk. Erogationes in exercitus 1634 – 1849, Consignatio expensarum in Libera Regiaque Civitate Sakolcensi ab Anno 1683. die 20. Septembris factarum in militiam Suae Illustrissimae Caesareae Regii (!) Majestatis Domini Domini nostri Clementissimi.

171 BECK, J.: *Die Geschichts-Bücher...* ref. 124, s. 544.

172 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 119, 120.

173 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 5. októbra 1683.

174 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Mandata 1672 – 1700, č. 191b „*My Leopoldus Znamo činime Pržytnymym*

la a kráľovská komisia, ktorá mala riešiť o. i. i sťažnosti na cisárskych vojakov bola zriadená až v januári 1684 a príslušné usmernenia pre vojská zimujúce v Skalici vydala 10. marca 1684.¹⁷⁵ Bez odozvy ostala aj žiadosť adresovaná Nitrianskej stolici o vyňatie mesta spod povinnosti zimného ubytovania vojska.¹⁷⁶

Naopak, do mesta prišli niekedy po 8. novembri na zimovanie dôstojníci zo štábu bádenského pluku nemeckého kniežaťa Ľudovíta Bádenského, ktorý bol ubytovaný zrejme v Modre. Kvôli ich vydržiavaniu sa 28. novembra 1683 konalo i zhromaždenie celého mešťanstva, prvý raz od júla, keď mesto obsadili povstalci. Na živobytie bádenských dôstojníkov a ich kone sa malo denne vyberať od celého domu 2 den. a 2 bratislavské merice ovsu, od polovičného domu polovicu a hoferi s vinohradom alebo poľom majú dávať 1 gr. a ¼ merice ovsu. Seno a drevo zabezpečovalo mesto vojakom na vlastné náklady. Dávky mali vyberať štvrtníci – „desatniczy“ a odvádzať Matejovi Procopiusowi a Samuelovi Sedlačekovi (Sedlaczek), ovos zasa Václavovi Brodeckému (Brodeczky) a Václavovi Berkowi. Aby mešťania zo Skalice húfne neutekali, bolo nariadené konfiškovať domy všetkým, ktorí by odišli a rovnaké ustanovenie sa týkalo i tých, ktorí sa dosiaľ do mesta nevrátili.¹⁷⁷

Skaličania sa kráľovskej komisii v Bratislave sťažovali aj na bádenských dôstojníkov, ktorí vraj nechceli prijímať stanovených 6 den. na deň na porcie a namiesto toho si dávky svojvoľne zvyšujú. Komisia preto prikázala dôstojníkom nevyberať viac ako 6 den., ani si ne-

Lystem Kterak my Pro Was w nassem Kralowstvy Uherskem na Zimni Kwartiry rozlozeny tež Pro opatzeni a obsazeni tohož Kralowstwi; y ginssich wsusedstvi zústawagiczych nassych Kragin diediczych, sem a tam ustanoweny Wogansky lyd; zaseg gistu Ordinanty aneb Poržadek (tak aby giake saldat tež y gospodarž, totiž Prwni czo Pržygiati a druhy czo oddawatj wiedieti mohl Pržytom Zústawal a Pewnie se toho držiel) Milostiwie sme zadobre uznaly učiniti; Protož take sme y resoluirowaly aby se tomuž Woganskemu lydu wgmenowanem nassem Kralowstvi Vherskem od Stolycz nebolyssto Quartirskych hospodažu Každodennie dwa ffuntj chleba, gedem ffunt Masa, a giedna uherska holba Wina czož Nemeckzy mass učini, in natura, anebo Podle lybosti Stolycze a Quartirskych hospodažu na Mistie takoveg Porty denne ssest kregcaru dawalo giakož Podobnie na giednu konsku Portj denne Osm ffuntu Sena, a ssest ffuntu Owsa, na tyden Pak dwie Otlepie Slamy Spusobem takowym, aby nestalo na wuly Quartyrského hospodaža na mistie toho Penize dawati; nybrž czo se specifirowaneho Sena, Owsa a Slamy dotyka, wsseczko in natura odwadieti se ma j Podle obyczagneho serviczu totiž držgiwi, Soly, Swietla, a Postele tak gakož nini z Stranky Quartyrského hospodaža soldatowj na tuž ustni nebo Konsku Porti nicz wicze dawati Powinno neni; tak take soldat nema wicze než giak wysazena Powinost sebu Pržynassy Ziadati, tym menieg negakym Spusobem wypresowati swobodu ma, Ponieważ to bez toho nasseg guž Pržedesle Prossleg Czysarzského, a Kralowskeg Ordinantj wychowawani se tykagiczy, a Publicirowanym Disciplins Patentom dokoncza naprotiw gie, a my to Ziadnym Spusobem dopustiti; Nybrž ty gyste Kterzy by se takowych wystupku dopustily Pržykładne a Ostrže trestatim Negmilostiwiegi sme uminily.

Plat anebo Wychowani bude se sycze Regimentom wPlnem Stawu nebo Spusobu dawati, wssak nicz meneg tym Poržadkem aby Swobodno bylo gospodaržowi na tiech Kterzy skutecžnie Pržytomni gsu ustni Porti, in natura, nebo na Peniezch Pokogitj, Pro Pržytomne Pak a skutecžnie se nachazegiczy Konie wysazene Seno, Owes a Slamu in natura odwadietj; Na schazegiczy nebo nedosazene Placze ale, Penize giak ustni, tak Konske Portie wgedneg summie Po 12 kregcažych Pokogiti; Zkterychssto Poslednich, Regimenty Nassemu General Polnimu Woganskemu Commisariatj Poržadny Pocziet davati a tomuž y nadbywagiczy Penize odwadieti; mosy, a Kginssym Potrzebnym Woganskym wydanim do Casse Potahowati se mosy, Yiačož my take negmilostiwieg uržydim Kam se Penize takowe kslužbam nassym a Obecnimu dobremu Obratiti meti budu. Czož Wsse Nassa Generalitet, Comendantanti, a Porucžnicy Pewnie Zachowawatj, gieden každy tymto se ržyđiti, a Podle toho, czo moczy tohoto nasseho negmilostiwegssio Patnetu ustanoweno a rozkazano gie, Pod uwarowani nasseg Czysarzského Nemilosti, a nahrady učinieneg sskody, Poslussnie Ziti magi. Datum wlintzy dne 16 Xbris 1683.“

175 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Militaria 1644 – 1782, z 10. marca 1684. Skalickí vyslanci ku komisii sa totiž sťažovali na rôzne škody, vojaci vraj podpaľovali predmestia i okolité dediny, vyberali obilie z jám, oberali vinohrady a odháňali dobytok. Komisia plukovníkovi Dippenthalovi nariadila zjednať vo veci nápravu.

176 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 449.

177 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 192r.

vynucovať porcie navyše, nech sa zrazí z porcií, ktoré majú byť vydané.¹⁷⁸

Mesto však zrejme dôstojníkom neposkytovalo všetky veci, ktoré malo. Svedčia o tom viaceré listy bádenských vojakov. Ferdinand Maximilián Ignác Gerlach tak žiadal o dodanie dreva na kúrenie¹⁷⁹ a v decembri bolo mesto urgované vydať pobočníkovi kniežata Bádenského Jánovi Prillwitzovi porcie pre kone.¹⁸⁰ Tesne pred Vianocami roku 1683 bol do Skalice poslaný barón de Abele, aby zjednal poriadok v množstve vydávaných porcií, najmä však ohľadom sena a slamy. Keďže však Ľudovít Bádenský bol menovaný hlavným veliteľom cisárskej jazdy, došlo k zvýšeniu počtu porcií, na ktoré mal nárok.¹⁸¹

Problémy s vydržiavaním bádenských dôstojníkov malo mesto i začiatkom roka 1684, obyvatelia totiž nechceli platiť vyrubené dávky.¹⁸² Centumvirát preto nariadil takýchto vsadiť do mestského väzenia.¹⁸³ K ďalším ťažkostiam vo vydržiavaní došlo začiatkom februára, keďže bola zvýšená mesačná taxa určená na celý dom, a to na 2 fl., od polovičného domu 1fl.¹⁸⁴ A tak aj potom dochádzalo medzi obyvateľmi mesta a vojakmi k nedorozumeniam, ako to dokladá informácia, ktorú podal richtár Pograný na zhromaždení všetkého meštianstva 7. apríla: „*gaku Zurżiwosty Neucztiwosty a hnewliwe Knizete Badenskeho lyde Zde Quartirugiczny, Pokraczugi, a pohrusksu cziny, Ze se gim plat na Narzizene Portie czasem Nalezitim neodwadj*“.¹⁸⁵ Nečudo preto, že sa zdvihla vlna nevhô a opozícia vinila vedenie mesta a hlavne richtára za terajšie ťažkosti.¹⁸⁶

Napriek tomu sa však Skalica v priebehu roka 1684 pravdepodobne dostala v otázke kvartírovania vojska z najhoršieho, lebo 1. mája sa páni „wolenczi“ uzniesli najat 10 muškietierov, 1 kaprála a 1 bubeníka, keďže „*skrz obywatelu Mieszczych, Welika nedbanliwost skrz*

178 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Militaria 1644 – 1782, z 10. marca 1684.

179 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 136.

180 Tamže, pag. 144, 145.

181 Tamže, pag. 146, 147.

182 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 193v, 194r „*Anno 1684. Die Festo Conversionis Sancti Pauli Congregata Communitas per Centum Viros. Steg Przczinie, Pomyewadz wtito ninegssy welmi tyesske czasy, Miesto toto a Obiwatele gehu mnogymi uskostmý se welmi Suzuge a mnohe agiz Prawe nezniesidne Utraty na offciruw Knizete Badenskeho wide. W Przczinie Kterich aczkowliek Slawny Magistrad bedliwu Praczy magicz, aby se tymto tieskostem Ulechczony stalo, na mnohe Mista Pisal, obzwlasstne Pak A nayprw Kslawneg Komorze, Za Protectiu, a Przimluwu Kgeho Gas. Czisar. Zadagiczze; Zatim y Geho Oswiczenostý Panu Panu Kralow. tochtu Palatinusowý. Anaposledy Geho Mti Panu Maholany Janossowý Secretariussowi Cancellariae Uherskeg. Znalezitu wszech wjeczi Informatiu. Ktomu take ý Samemu Knizeti Badenskemu, Ze Pak od nikad az Posawad Zadostiweg a Potiessidlneg resolutý dostati nemohl, Za slussne biti uznal, abý sProstrzedku sweho Ke dworu ak Sluzbie Geho Gas. Czisar dwie osobý se wisalý. Czos Pany Wolenczy slussnie schwalily, a Zadostiwý gsau abý czim spysse wislany bilý. Ze Pak Milostiwe Poruczeny od Geho Gas. Czisar. Miestu doslo, a gak geden Kazdy hopezarz Wogakuw Czisar. Mti Wiomto Kralow. Uherskem Quartrugiczny chowatý ma, sPany Wolenczy gest communiciowan. Kteresto take ý sPany Zemany zde obidlegiczimi Mase communiciowati.*“

183 Tamže, pag. 194v.

184 Tamže.

185 Tamže, pag. 195v.

186 Tamže, pag. 194r „*Ze Pak Slaw. Magistrat naslicha na swe ussy, odspolu Sausedu Yazikuw nespokogienich mnoho uszczipliwostý. Ze by Tenz Magistrat Przczini na bil Zawadi, a nimegssi tiesskostem Miesta, czoz Neoczekawal takoweho odstuzeny, Zaswe welike a Miestu tomuto Mnohe Prokazane Pracze. Atak Slawna Obecz litostiwa gsauz nadtim, wedia otom skuteczne Ze WPrzczinie Przedessleg, gedneg y drugheg Wojni, Nicz san (!) od sebe Magistrat necznil, ale sZwedomim gegich se stalo. Proczes Pokudzby se gdo takowj nassel Protý Slaw. Magistratu reptagiczy Anessechetnie Pomluwagiczi, a Protj Przczisaze sweg neucztil by nalezitie, mase skrz Pana Fiscusa Citirowati KuPrawu, aczo takowemu Prawu Przinese, to nechat sobie drzy.*“

Wartowaný se czyní.¹⁸⁷ Mesačne mali dostávať od celého alebo polovičného domu 10 den., od mešťanov nemajúcich dom 3 den.

Za takejto situácie sa život mesta na prelome rokov 1683/1684 do bežných kolají dostával len veľmi pomaly. Bolo však nutné, aby senát popri vojenských záležitostiach riešil aj ďalšie veci. Tak začiatkom novembra písal mestu prefekt leopoldovskej pevnosti ohľadom cisárskeho vojaka Jána Lusta, ktorý je za akýsi zločin spáchaný počas povstania internovaný v skalickom väzení žiadosť o prepustenie.¹⁸⁸ Mestská rada to však odmietla urobiť, pretože by to bolo zjavným porušením práv mesta, celá vec sa preto mala riešiť súdnou cestou.¹⁸⁹

Dňa 1. novembra 1683 zasa Nitrianska stolica prejednávala mandát palatína Pavla Esterháziho (Esterházy) nariaďujúci personálnu insurekciu,¹⁹⁰ mesto však na zasadnutí nemalo svojich zástupcov. Už 2. novembra písala Skalica palatínovi o nemožnosti insurgovať, pretože vojsko pobralo v meste všetky kone, ktoré našlo. Súčasne tiež prosí palatína o ochranu a príhovor u kniežaťa Karola Lotrinského o zmenšenie počtu vydržiavaných vojsk.¹⁹¹

Problémom bol i dobytok odvečený Moravanmi počas vzájomných nájazdov a plienenia. Do veci sa vložila Nitrianska stolica a v januári písala moravským úradom ohľadom jeho vypátrania a reštitúcie.¹⁹² Dobytok na vlastnú päsť a vraj aj dosť hrubým spôsobom, ako to 23. marca 1684 písal do Skalice strážnický richtár Martin Frantzech, hľadali v Strážnici aj samotní Skaličania.¹⁹³

Definitívnu bodku za Tököliho povstaním v priestore Skalice aspoň vo vzťahu mesto – panovník dala prísaha vernosti skalických vyslancov Leopoldovi I. pred kráľovskou komisiou v Bratislave. Panovnícky dekrét, zaručujúci všetkým milosť, bol vydaný 12. januára 1684 a lehota na zloženie prísahy bola stanovená do konca februára.¹⁹⁴ Mesto dekrét prejednávalo 28. januára a následne 6. februára vyslalo do Bratislavy ku kráľovskej komisii v tejto veci richtára Jána Pogranyho, konzula Jána Tainaiho a senátora Pavla Salixa.¹⁹⁵

MESTSKÉ HOSPODÁRSTVO

Vojenské pohyby v okolí mesta, ako i samé Tököliho povstanie a následné vydržiavanie cisárskeho vojska sa, samozrejme, odrazili aj na mestskom hospodárstve. Stanoviť počet obyvateľov alebo domov aspoň pre vnútorné mesto, ktoré podliehali v tejto dobe zdanieniu, však nie je pre absenciu prameňov možné. Na predmestiach však bolo v tejto dobe, konkrétne v roku 1682, podľa súpisu predmešťanov 114 domov.¹⁹⁶ Z toho vyplýva, že presná

187 Tamže, pag. 197v.

188 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 129, 130.

189 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 5. decembra 1683.

190 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 443.

191 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Conceptiones 1595 – 1683, z 2. novembra 1683.

192 ŠA NR, f. Župa Nitrianska I., Kongregačný protokol č. 5, pag. 463.

193 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Missiles, r. 1683, šk. č. 44, pag. 20 – 24.

194 MRVA, I.: *Daňové zataženie slovenských stolíc na sklonku 17. storočia a jeho dôsledky*. HČ, roč. 40, 1992, č. 6, s. 651.

195 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Diarium sessionum magistratus annorum 1674 – 1692, č. 5, pag. 194v.

196 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Contributiones et taxae 1620 – 1849 – 1851, Consignationum suburbanorum 8. Martij 1682. Pre vnútorné mesto je smerodajným údaj z roku 1696, kedy tu stálo 68 väčších a 360 menších domov. ŠPIESZ, A.: *Slobodné kráľovské mestá na Slovensku v rokoch 1680 – 1780*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1983, s. 26.

výška zaťaženia mešťanov v súvislosti s presunmi vojsk a povstaním v rokoch 1680 – 1684 sa nedá určiť. O niečo lepšia situácia je pri výdavkoch magistrátu.

V júni 1683, keď na rozkaz panovníka a palatína mala Nitrianska stolica previesť insurrekciu, ktorá však slúžila až Tökölimu Skalica hodlala vyslať do stoličného vojska 4 vojakov – husárov¹⁹⁷: Krištofa trubača, ktorému bol na mesiac vyplatený žold 4 fl. a Jána Gizu z Liptova, Pavla Hluchého a Pavla Gebharda z Púchova, ktorí dostali po 8 fl. na dva mesiace. Mesto im okrem toho zabezpečilo aj 2 kone za 41 fl., pár pištolí kúpilo za 4 fl., karabínu a bandalier z jelenej kože za 4 fl., inú karabínu s bandalierom za 2 fl. 65 den. a jednu karabínu za 1 fl. 5 den.¹⁹⁸

Podrobnejšie údaje výdajov na vydržiavanie vojska sa zachovali z konca roka 1683 a z roku 1684, z doby pobytu vojska plukovníka Dippenthala a dôstojníkov a služobníctva štábu bádenského regimentu. Tak sa v decembri 1683 a v januári nasledujúceho roku na porcie zimujúcich bádenských vojakov vyplatilo po 499 fl. 50 den., vo februári 1684 – 333 fl., v marci 166 fl. 30 den., v apríli a v máji po 480 fl.¹⁹⁹ Kaplán kniežata Bádenského mal mesačne dostávať od mesta 24 fl., 18 fl. pre seba a 6 fl. pre sluhu.²⁰⁰ Na oveľa vyššiu sumu mal nárok pobočník kniežata Ján Prillwitz. Za december 1683 až február 1684 dostal 300 fl., teda mesačne to bolo 100 fl.²⁰¹

Skalický magistrát zabezpečoval okrem porcií bádenským dôstojníkom i dodávky dreva a sena. Často sa však stávalo, že vojaci drevo zrekvirovali obyvateľom, takže mesto im potom vyplácalo náhradu. Fúra dreva stála 50 den. a ďalšie 4 den. bolo od dovozu.²⁰² Celkovo sa do konca roka 1683 vyplatilo za drevo poskytované bádenskému vojsku 134 fl. 38 den.²⁰³ Sena, ako sa zdá, bol v meste nedostatok, resp. senát zrejme nechcel, aby mešťania o všetko prišli, a tak sa toto nakupovalo a dovážalo už od decembra 1683 najčastejšie z Kopčian, neskôr i z Holíča. Jedna fúrka stála 1 fl.²⁰⁴

Prehľad približných denných výdavkov na zimujúcich bádenských vojakov a ich čelad nám ponúka jeden súpis z prelomu novembra a decembra 1683. Denne sa na obedy a večere dôstojníkov vydalo priemerne od 7 fl. 40 den. po 11 fl. Celková suma výdavkov za uvedené 2 týždne dosiahla 259 fl. 72 ½ den. Časť z týchto peňazí – 36 fl. 68 den. stálo vydržiavanie služobníctva dôstojníkov, 7 fl. 61 den. sa utratilo na tureckých väzňov kniežata Bádenského, 66 fl. za víno, 36 fl. za 6 sudov piva a 2 fl. 36 den. za drevo. Navyše, mesto denne zo svojich zásob poskytovalo 2 pecne ražného chleba pre tureckých väzňov a 26 pecňov sa dávalo služobníctvu dôstojníkov. Jednorazovo boli vojsku dodaní tiež 4 moriaci a 36 kureniec.²⁰⁵ Či sa však všetky tieto položky odpočítavali z celkovej sumy, ktorou mesto vyplácalo porcie, alebo išlo o osobitnú, ďalšiu položku, sa nedá zistiť.

Samotní mešťania sa podieľali na vydržiavaní bádenských dôstojníkov poskytovaním

197 Husár predstavoval typ uhorského ľahkého jazdca, z čoho vyplývala i jeho mimoriadna mobilnosť. Vyzbrojený bol spočiatku šablou a kopijou, ktorú neskôr nahradila karabína a dve pištole. Charakteristickým bol aj jeho odev uhorského strihu – kalpak, dolomán, mentieka a bohaté šnúrovanie. SEGĚŠ, V.: *Vojenstvo...* ref. 46, s. 20 – 21; tiež *Vojenské...* ref. 18, s. 160, 162.

198 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Erogationes in exercitus 1634 – 1849, z 18. júla 1683.

199 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Portiones 1683 – 1850, kvitancie z príslušných mesiacov.

200 Tamže.

201 Tamže.

202 Tamže.

203 Tamže.

204 Tamže.

205 ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, šk. Erogationes in exercitus 1634 – 1849, Poznamenani Utraty, na Wogaky Knížete Baworskeho Luis, ktery tu ležy na Winterquartiry.

ovsa. Morálka ich dodávok však nebola príliš vysoká. Za roky 1684 – 1685 totiž dosiahli reštancie odvádzaného ovsa značnú výšku. V „Rinkowni“ štvrti to bolo 301 ½ merice od 48 domov, v „Dubowej“ ulici 87 meríc od 17 domov, V „Potocznej“ ulici 256 meríc z 37 domov a v 4 štvrti – „Nowej“ ulici 112 ½ merice z 22 domov.²⁰⁶

Osobitne bola Skalica zaťažaná od 20. septembra ešte i prítomnosťou a vydržiavaním cisárskych vojakov plukovníka Jána Baptistu Dippenthala. Len výdavky na stravu – raňajky, obedy a pivo pre plukovníka, jeho rodinu a dôstojníkov od 20. septembra do 1. decembra vyčíslil magistrát na 1 223 fl. 81 den., k čomu ešte treba prirátať 13 fl. 30 den. za ovos pre plukovníkove kone, 600 fl. v dvoch splátkach ako výpalné – dar pre plukovníka a ďalších 200 fl. na akéhosi pána Ollislana.²⁰⁷ Výdavky na samotných Dippenthalových vojakov, ako i regiment plukovníka de Rossa, ktorý sa tu zdržiaval týždeň v októbri, a škody, ktoré tieto jednotky spôsobili mestu spolu so sedliakmi navedenými vraj Dippenthalom na plienenie, vypalovanie sýpok, krádeže obilia a pustošenie vinogradov stanovilo mesto na 100 000 fl., čo je však istotne prehnaná suma.²⁰⁸ Odzrkadľuje však polozenie mešťanov, v akom sa nachádzali a ich snahu o zníženie zaťaženia. Napriek tomu ešte i v roku 1687/1688 vyrubil uhorský snem slobodným kráľovským mestám okrem vojenských povinností, ktoré už samé o sebe znižovali ich platbyschopnosť, aj taxu vo výške 134 173 fl.²⁰⁹ V roku 1696 predstavovala táto suma hodnotu 178 400 fl. Mestu Skalica sa z toho ušlo 3 500 fl., čo bolo podstatne viac ako platil napr. Budín alebo Pešť a len o niečo menej, ako mala stanovené napr. celá Ostrihomská stolica.²¹⁰ Neprekvapí preto, že mesto upadlo postupne do dlhov, ktoré v roku 1691 predstavovali 6 885 fl. a najvyššiu hodnotu dosiahli v roku 1702 – 20 000 fl.²¹¹

Reflexie na takúto situáciu sa samozrejme prejavili i v demografickom vývine mesta, takže v roku 1683 a najmä v roku 1684 poklesla vo farnosti Skalica sobášnosť i pôrodnosť.²¹²

SOBÁŠENÍ VO FARNOSTI SKALICA V ROKOCH 1680 – 1684

mesiac/rok	1680	1681	1682	1683	1684
január	31	30	20	7	14
február	7	16	1	10	-
marec	-	-	-	-	-
apríl	-	-	-	4	-
máj	5	13	2	1	-
jún	4	3	2	-	-
júl	-	5	3	-	6

206 Tamže.

207 Tamže, *Consignatio expensarum in Libera Regiaque Civitate Sakolcensi ab Anno 1683. die 20. Septembris factarum in militiam Suae Illustrissimae Caesareae Regii (!) Majestatis Domini Domini nostri Clementissimi.*

208 Tamže.

209 NÉMETH, H. I.: *Vplyv osmanskej vojny na vývoj miest v Uhorsku a daňové zataženie slobodných kráľovských miest v Uhorsku v 16. a 17. storočí.* In: *HČ*, roč. 56, 2008, č. 1, s. 37.

210 ŠA BA, f. Župa Bratislavská I, Kongregačný protokol 1671 – 1699, pag. 601 – 603.

211 ŠPIESZ, A.: *Mestá na Slovensku na prelome 17. a 18. storočia.* In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica*, roč. 26, 1975, s. 195.

212 Do farnosti Skalica patrili: mesto Skalica, a dediny: Mokry Háj, Vrádište a Prietržka. Tabuľky sú zostavené na základe údajov zo Štátneho archívu Bratislava, f. Zbierka cirkevných matrík, Matriky farnosti Skalica, Matrika sobášených 1634 – 1724 a Matrika pokrstených 1629 – 1728.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

august	2	4	4	-	3
september	-	-	3	-	-
október	-	-	-	-	-
november	13	7	5	6	3
december	-	-	-	-	-
spolu párov	62	78	40	28	26

POKRSTENÍ VO FARNOSTI SKALICA V ROKOCH 1680 – 1684

mesiac/rok	1680	1681	1682	1683	1684
január	22	12	12	22	8
február	14	11	18	16	7
marec	15	19	18	18	6
apríl	18	11	16	10	8
máj	21	21	14	9	6
jún	17	15	17	11	6
júl	12	12	13	8	7
august	15	17	11	21	7
september	19	19	13	18	9
október	15	23	20	23	8
november	8	17	16	27	8
december	8	21	20	17	9
spolu	184	198	188	200	89

Pokles je evidentný i v knihe novoprijatých mešťanov, keď v roku 1680 bolo prijatých ešte 11 mešťanov, v roku 1681 – 15, v roku 1682 – 13, v roku 1683 však nikto.²¹³

ZÁVER

Mesto Skalica, podobne ako i ostatné slobodné kráľovské mestá Uhorska, pocítilo centralizačnú, absolutistickú politiku viedenského dvora hlavne v politickej, menej náboženskej oblasti, keďže evanjelici nemali rozhodujúci vplyv a zastúpenie v orgánoch mesta. Pri správe mesta sa tieto tendencie prejavovali prítomnosťou kráľovského vyslanca vysielaného Uhorskou komorou, ktorý usmerňoval priebeh volieb, resp. obmedzoval staré výsady mesta a zároveň kontroloval aj hospodárenie mesta. Bolo totiž v záujme panovníka, aby mesto prinášalo čo možno najväčší zisk. Táto politika nadobudla ešte výraznejšiu podobu po zlikvidovaní Tököliho povstania.

V hospodárskej oblasti, ale i v každodennom živote mala Skalica, hlavne v rokoch 1680 – 1682 veľké ťažkosti s vydržiavaním a zásobovaním cisárskych vojsk. Napriek tomu sa však Skaliciania nestavali do výraznejšej opozície voči panovníkovi, čo má zrejme súvis s počet-

²¹³ ŠA BA, p. SI, f. MG Skalica, Nomina et cognomina neo civium 1669 – 1891, č. 30 (stará signatúra), č. 170 (nová signatúra).

ne i mocensky slabším postavením protestantov v meste (jasne sa to ukázalo i počas obsadenia Skalice povstalcami, keď nebol katolícky senát a čelní mestskí funkcionári nahradení protestantami).

Jednako však v júli 1683 mešťania otvorili povstalcom brány, hoci základným motívom bol pravdepodobne strach o vlastný majetok na poliach a vo vinohradoch a, samozrejme, o vlastné životy. Zdá sa však, že bez ohľadu na konfesiu sa viacerí Skaličania k povstalcom pridali, avšak ako primárny dôvod takéhoto správania bola vidina zisku, keďže sa zúčastnili hlavne plienenia blízkych oblastí Moravy.

Pri príchode cisárskeho vojska mesto jednoznačne deklarovalo vernosť panovníkovi a bez akýchkoľvek prietahov odovzdalo plukovníkovi Dippenthalovi kľúče od mestských brán. No Skalica napriek tomu, že aktívne nestála na strane povstalcov, dopadla v podstate podobne ako iné slobodné kráľovské mestá v Hornom Uhorsku, vrátane neistého osudu jej popredných funkcionárov. Postihli ju rôzne perzekúcie, rekvírovania a veľká koncentrácia ubytovaného vojska, takže bolo niekedy ťažko badať rozdiel medzi pobytom povstalcov a cisárskych vojsk.

Škody, ktoré v mestskom hospodárstve napáchali povstalci a pokračovali v nich cisárski vojaci a moravskí poddaní, vypáľiac predmestia a poddanské dediny mesta ako odvetu za plienenie Moravy, dovŕšilo v druhej polovici 80. rokov a v 90. rokoch neúmerné zaťaženie mesta daňami a dodávkami vojsku.

Zdá sa však, že Skalica sa v 18. storočí dokázala z povstania Tököliho i Františka II. Rákociho (Rákoczy) spamätať a zaujať v hospodárskej a kultúrnej oblasti popredné miesto medzi mestami v Uhorsku. Vypovedá o tom jednak nebývalý stavebný ruch, ako i celkový rozvoj a rozmach duchovného a kultúrneho života, v hospodárskej oblasti pokračujúci rozvoj remesiel, najmä súkeníctva.

R. DRŠKA: DIE STADT SKALICA ZURZEIT TÖKÖLIS AUFSTANDES.

MILITÄRISCH-GESCHICHTLICHE ASPEKTE DER JAHREN 1680 – 1684.

Der Widerstand der Kuruzen und sein Gipfel in der Gestalt Tökölis Aufstandes waren eine Reaktion auf absolutistische Politik Kaisers Leopolds I. in Ungarn nach Enthüllung Wesselényis Verschwörung. Kennzeichnend für sie waren: Zentralisation, Einschränkung der Macht der Stände, Kontrolle der Städte, konsequente Rekatholisierung und Aufenthalt von zahlreichen Habsburger Söldnerarmeen im Land. Die freie königliche Stadt Skalica, obwohl sie an der Westgrenze des Königreiches Ungarn lag, wurde durch Tökölis Aufstand auch betroffen. Und zwar trotzdem, dass sich die Basis der Aufständischen im Oberungarn mit Kaschau als Zentrum erstreckte (heutige Ostslowakei).

In Skalica hatte der Aufstand zwei Phasen. Die erste in den Jahren zwischen 1680 und 1680, als der Einfluss des Aufstands auf das Leben in der Stadt sekundär war. Skalica musste dem kaiserlichen Heer (Labanzen) Fuhrwerke zur Beförderung des Materials liefern und seit Frühjahr 1682 hielt sich in der Stadt und seiner Umgebung das Heer auf. Anfang 1683 kamen auf Beschluss des Generals Carraffa weitere Truppen. Ihr Aufenthalt war mit verschiedenen Gewalttaten verbunden. 1681 wurde der umherziehende Soldat Johann Hauzerm hingerichtet, der mehrere Morde und Raub in Ungarn und in Böhmen beging. Im politischen Leben Ungarns war der sog. Ödenburger Landtag wichtig. Er fand 1681 statt und bedeutete eine Änderung der Politik Wiens. Um Tökölis Kuruzen zu pazifisieren, hat der Kaiserhof seine Politik Ungarn gegenüber gemildert. Dies brachte jedoch keine Beunruhigung der Lage. Die Ablegaten von Skalica setzten im Landtag vor allem die Lösung der Auseinandersetzungen mit Stráznicaer Herrschaft durch und informierten den Senat von Skalica über die Wünsche Skalicaer

Evangelischen und Calvinisten, die Kirchen in der Stadt ihnen wiederzugeben. Ihr Bemühen war jedoch erfolglos und die Kirchen blieben im Besitz der Katholiken.

Die zweite Phase des Aufstands in Skalica verlief im Jahre 1683, insbesondere in seiner zweiten Hälfte. Im direkten Zusammenhang mit Belagerung Wiens haben die Osmanen die Stadt am 16. Juli besetzt und hielten sie bis zum 20. September. Mit Hilfe einiger Bewohner von Skalica unternahm die Garnison der Kuruzen die Ausfälle nach Mähren. Nach der Niederlage der Osmanen vor Wien wurde die Stadt vom kaiserlichen Heer aus Mähren unter Führung Johann Baptist Dippenthal besetzt. Dieser ließ wegen der Zusammenarbeit mit den Aufständischen den Richter Johann Pograny, den Bürgermeister Johann Janczik, den städtischen Kapitän Matthias Bosnay und den Senator Paul Salix verhaften. Die Stadt wurde auch damit „bestraft“, dass sie 700 Soldaten Dippenthals Heeres unterbringen musste. Skalica halfen die Briefe des obersten Befehlshabers von kaiserlichem Heers Karl von Lothringen und des polnischen Königs Johann III. Sobieski, sowie die Resolution Leopolds I. nicht. Bis zum Frühjahr 1684 änderte sich die Lage in Skalica nicht und die Beschwerden über das Verhalten des Heeres sowie Gesuche, die Stärke der Truppen zu verringern, blieben unerhört. Als Schlussstrich hinter dem Aufstand in Skalica war der Treueid dem Herrscher im Februar 1684 in Pressburg, die der Richter Pograny und Johann Taynay leisteten. Skalica hatte ein ähnliches Schicksal wie die oberungarischen Städte, obwohl sie sich nicht aktiv am Aufstand beteiligt hatte und an der Spitze der Stadt ausschließlich die Katholiken standen. Sie ist wohl dadurch nicht in solche wirtschaftliche Schwierigkeiten geraten und es kam zu keinen Hinrichtungen der hervorragenden Bürger (Prešov). Den Aufsatz ergänzt ein ausführlicher Überblick über die Tätigkeit der städtischen Selbstverwaltung und deren Funktionäre und ein besonderes Kapitel bildet auch eine Rekonstruktion von Folgen des Aufstandes und des Aufenthaltes des kaiserlichen Heeres an die städtische Wirtschaft.